

OBREDOSLOVICA

t. j.

OBREDI I OBIČAJI

katoličke cèrkve.

Spisao i razložio za mladež

Dr. Anselmo Ricker.

Preveo i gděšto preradio

jedan svetjenik nadbiskupije zagrebačke.

S odobrenjem prečastnoga nadbiskupskoga ordinarijata zagrebačkoga.

U Zagrebu

Troškom Franje Župana. — Brzotiskom Dragutina Albrechta.

1865.

Uvod.

Što su obredi (ceremonije)?

Obredi su izvanjski, t. j. vidivi znaci i čini, koji nam stranom istine svete věre predstavljaju, stranom pako nabožni život promiču. Tako nam predstavlja znak svetoga križa, da su u Bogu tri osobe i da nas je Isukèrst na križu odkupio; a běla košuljica na sv. kèrštenju, opominje nas, da živimo nevino.

Tko je uveo obrede cèrkvene?

Něke je obrede uveo sam Isukèrst, utemeljitelj naše svete cèrkve, něke su uveli apoštoli i biskupi — naslědnici apoštolah, „buduć da je čověčja narav takova, da joj se neda lahko bez vanjskih pomagalah uzdići do razmatranja božanskih stvarih"; piše sv. sabor Tridentinski.

Jesu li od potrebe cèrkveni obredi?

Cèrkveni su obredi od potrebe, jer da neima obredah smalaksala bi malo po malo i věra i nabožni život; obredi su vidivi znaci žive věre; pa s toga piše sv. Augustin: „Bez izvanjskih znakovah nemože postojati bogoštovje, zato onaj otima někim načinom Bogu poštenje, koji prezire ono, bez česa nije moći Boga štovati niti Bogu služiti"; a Tridentinski cèrkveni sabor udara prokletstvo na one, koji bi rekli: da je slobodno prezirati obrede, što jih je uvela katolička cèrkva, ili jih po volji propuštati ili drugimi zaměnjivati. — Zatim kuda bi dopala jednoličnost u službi božjoj, da nebi cèrkva propisala posebnih obredah, kada se zna, da svaki čověk

kako tako hoće da pokaže izvana svoje nutarnje čuvstvo, a znade se takodjer, da su najžeštja prava nabožna čuvstva, te s toga reć bi silom hoće da prodru u vanjski život.

Je li koristno upoznati se sa cèrkvenimi obredi?

Veoma je koristno upoznati se sa cèrkvenimi obredi, jer što se bolje upoznademo sa cèrkvenimi obredi, to ćemo bolje doprěti i do božanskih istinah svete věre, pa će nam i nabožni život naprednjiji postati. Ljudi, koji nerazumiju cèrkvenih obredah, nemogu pojmiti niti lěpote istinah svete věre, niti pravoga života cèrkvenoga.

Što je obredoslovica (liturgika)?

Obredoslovica je knjiga, koja sadèržaje nauk o cèrkvenih obredih, opisujuć i tumačeć ove obrede.

Kako je moći cèrkvene obrede razděliti?

Cèrkvene je obrede moći razděliti u četir strane, već kako se tiču:

1. svetih městah,
2. svetih spravah,
3. svetih vremenah,
4. svetih činah.

Poglavje pèrvo.

O svetih městih.

Akoprem je Boga posvudnoga nebo i zemlja puno, akoprem je Bog svagdě, te mu se i na svakom městu možemo moliti; vendar hoće Bog, da stanuje reć bi na opreděljenu městu, gdě se imademo mi sabirati na molitvu, slaveć ga kao gospodara neba i zemlje, hvaleć mu na primljenih blagodatih, moleć ga za nove milosti, te sudělujuć kod žèrtve, kojom se je Bog pomirio sa světom. Sam Bog govori mudromu kralju Salomunu: „Posvetio sam ovu kuću, što si ju sagradio; postavit ću ime svoje ondě za věke i moje oči i sèrdce biti će věkom ondě.“ (III. kr. 9, 3.)

Svagda su dakle imali ljudi opreděljeno město, gdě su se Bogu molili i žèrtve prikazivali. Zato je takodjer zapovědio Bog svomu pobožnomu slugi Mojsiji, da napravi sveti šator; a kada je izabrani puk izraelski doselio u svetu zemlju, dadè si Bog sagraditi lěpi hram na bèrdu Sionu, kamo su židovi po tri put na godinu dolaziti morali. Ovaj je od Salomuna sagradjeni hram razorio Nabukodonozor, kralj babilonski; nu židovi, vrativ se iz sužanjstva, sagradiše novi, što ga je kašnje kralj Irud dao polěpšati. Pošto je napokon za rimskoga cara Tita (god. 70. po I.), usléd proročanstva Isusova i ovaj hram za věke razoren, a kèrstjanstvo se na sve strane širilo, stadoše si i kèrstjani posebne sgrade graditi, koje su prozvali cèrkvami,*) gdě su se Bogu molili i žèrtvovali. — A kada su zatim progonstva běsniti počela,

*) Rěč „cèrkva“ dolazi od gèrčke rěči „kyriakon“, te se je ovako zvalo město, gdě se je dèržao sabor.

te se nesmědoše kèrstjani niti pokazati u cèrkvi, kùpili su se pravověrnici na svakom městu na službu božju, kao što svědoči Dionizij Aleksandrinski, pišuć ovako: „U samu běgu i stisci slavili smo onda blagdane; svagdě, kamo bi nas sila stěrala, na polju, u pustinji, na ladji, u staji, u tamnici (město u cèrkvi).“

Čim se je pako kèrstjanska věra na razvalinah poganstva podigla, te pravověrnikom slobodno bilo pod pokroviteljstvom kèrstjanskih carevah javno se Bogu klanjati, stadoše se graditi po raznih městih cèrkve, da je milota bilo gledati. Car Konstantin veliki i pobožna mu mati Jelena, dadoše više krasnih i golemih cèrkvah o svom trošku sagraditi. Toli ove cèrkve, koli i druge, što su sagradjene kašnjih věkovah tja do danas, uredjene su posebno izvana i iznutra, te jim svi preděli imadu stanovito lice i znamenovanje.

Cèrkve izvana.

Izvana motreć cèrkvu udara nam u oči: toranj, dobnjak (ura, sati), križ i zvona. — Toranj, što se uzpinje sa zemlje prama nebu, reć bi, da je pèrst božji, upiruć, kamo nam valja sa zemlje upravljati misli i želje. Uza to predstavlja nam toranj takodjer savez medju čověkom i Bogom, medju zemljom i nebom. — Dobnjak opominje nas, kako naglo leti vrěme, kako bèrzo prolazi sve, što je na světu, te s toga nam valja dobro i po duši služiti se urami života. — Križ na vèrh tornja, obično na kruglji nasadjen, sětja nas, da je Isus razpeti svět oslobodio, te s toga da nam se valja ponajprije sveudilj osvèrtati na njegovo sveto evangjelje. — Zvona napokon, što jih je iznašao V. stolětja sv. Pavlin, biskup u Noli, znamenuju glas božji, pozivajuć nas na službu božju.

Cèrkve iznutra.

Iznutra u cèrkvi udara nam u oči: brod, misnička

ograda (presbyterium) i žèrtvenik (oltar). Ova su tri predèla nalika na hram staroga zavěta iznutra, naime: predvorje, sretište i presvetište. Brod je onaj preděl cèrkve, gdě stoji puk, te ide od cèrkvenih vratah tja do misničke ograde. Brodom je prozvan ovaj preděl jedno radi svoga dugoljastoga oblika (nalik na brod ili ladju), drugo što nas cèrkva vodi u nebesko blaženstvo, poput brodarah, kada se voze na brodu po moru u luku. — Misnička ograda ide od rešetke do žèrtvenika. U njoj su svetjenici i podvornici, stolica biskupova (faldistorium zvana), zatim uzduž sědala ostalih svetjenikah. — Žèrtvenik je uzdignut, na njem se obavljaju sveti čini. Žèrtvenik je nalik na stol ili lěs, jerbo nas žèrtva, što se na njem prikazuje, opominje na zadnju večeru i smèrt Isusovu. U posvetjeni kamen, što je uměšten u žèrtveniku, metju se svete moći (relikvie), usléd rěčih sv. Ivana apoštola u knjizi očitovanja: „Viděh pod žèrtvenikom duše onih, koji su pogubljeni radi božje rěči i njezina svědočanstva. (Očit. 6, 9.)

U istinu krasno su odlikovani mučenici, što se nad njihovimi ostanci prikazuje sveto tělo i dragocěna kèrv gospodnja, te što su sahranjeni tako rekuć upravo izpod božjih noguh. Na žèrtveniku su sveudilj prostèrti běli stolnjaci, koji nas sětjaju na bělo platno, u što su umotali Josip Arimatijski i Nikodem mèrtvo tělo Isusovo; a zatim nas opominju ovi běli stolnjaci, da samo čistim i nevinim sèrdcem imamo primati pravo tělo i kèrv Isusovu na svetoj pričesti. Trebalo bi, da se žèrtvenik uvěk gradi prama iztoku sunca, jerbo nam sunce predstavlja Isukèrsta, koji se zove sunce pravde, a sunce ograne uvěk na iztoku najprije. Srěd žèrtvenika je svetohranište (tabernakel), to jest ormarić, gdě se dèrži sveto tělo Isusovo. Iznad svetohraništa imade kadikad jagnje, zaklano ležeć na knjizi, zapečatjenoj sa sedam pečatah. Ovo nam jagnje predstavlja otajstveni prizor, što ga je gledao sv.

Ivan na otoku Pathmos, gdě nitko nebijaše kadar otvoriti knjige ni rěšiti sedam pečatah, do jagnjeta (naime Isukèrsta), što je zaklano i nas kèrvju svojom odkupilo. — Na svakom žèrtveniku, gdě se služi sv. misa, imade propelo, — znak našega odkupljenja, jerbo se kod svete mise ponavlja žèrtva Isusova na križu. S jedne i druge strane propela imadu světilnjaci sa voštenicami, koje nas opominju, da světlimo světlom věre pred Bogom i ljudmi, a zatim nas sětjaju, kako su někoć kèrstjani, za okrutnih progonstvah, morali ob noć, ili po tamnih špiljah pod zemljom dèržati službu božju, gdě jim je trebalo svěće upaliti. Zatim predstavljaju nam voštenice, da živa i mèrtva priroda imade kod svete žèrtve Boga slaviti; jerbo vosak prave pčele (živa priroda) od cvětja (mèrtva priroda). Plamen od svěće suklja u vis, izvèrnuo ju kako ti drago; a tako treba, da i věra pravoga kèrstjanina sveudilj u nebo diže, pratila ga sreća ili nesreća. Svěća razsvětljuje ujedno i grije, kada se nažge; a tako i prava věra vodi čověka po putu spasenja i grije mu sèrdce čuvstvi božanske ljubavi. — Oko žèrtvenika i naokolo cèrkve po stěnah věšaju se slike angjelah ili svetacah, te nas búde na pobožnost i opominjaju, da jim se u priměr ugledamo. Na sam žèrtvenik pako metju se angjeli, obično klečeć, sklopljenih rukuh i upèrtih u svetotajstvo. Zatim se metju kadikad na žèrtvenik sveta moćišta (relikviarija), t. j. stakleni, zlatom i srebrom okovani ormarići, u kojih se čuvaju ostanci različitih svetacah.

Ponajglavnije slike i njihovo znamenovanje.

Bog otac se slika nalik na starca, oko glave mu je trokut jednakih stranah, što nam znamenuje trojedno božanstvo; u lěvoj ruci dèrži kruglju, a u desnoj žezlo (šibu), što nam opet pokazuje, da je Bog otac stvorio svět i još sveudilj upravlja. Kadikad se predstavlja osoba Boga otca u spodobi

maglovita oka, koje je takodjer ogradjeno trokutom, te znamenuje, da Bog trojedni sve vidi. Često je viděti samo pomoljenu ruku iz oblaka, što nas sětja na svemožnost, dobrotu ili grožnju nevidljivoga Boga.

Bog sin se slika sědeć ob desnicu otca, dèržeć u ruci križ, — znamenje našega odkupljenja, ili nam se predstavljaju gděkoji dogadjaji iz života Isusova: n. pr. gdě leži u jaslicah, gdě počiva na krilu bl. děv. Marije, gdě se moli Bogu na Maslinovcu, gdě visi na križu itd. Kadikad nam se predstavlja u slici jagnjeta, ili dobroga pastira; što nas sětja na njegovu krotkost i milosèrdje.

Bog duh sveti se slika u spodobi běla goluba, vijuć se iznad otca i sina; a to nam predstavlja: pèrvo, čistoću i nevinost, koju duh sveti ulěva u dušu, drugo, da duh sveti izlazi od otca i sina. — Sv. Pavlin, biskup u Noli, piše, da je presveto trojstvo već V. věka ovako slikano.

U mnogih cèrkvah naći je spasiteljevu muku naslikanu u četèrnaest slikah, počam od ondě, gdě biaše na smèrt odsudjen, pa sve do ondě, gdě biaše u grob sahranjen. Slike se ove zovu navadno postaje ili križni put.

Blažena se děvica Marija slika obično uzev joj kakav prizor iz života; n. pr. gdě ju praangjeo Gabriel pozdravlja, s Isusom u naručju, s mèrtvim sinom na krilu (sedam žalosti bl. děv. Marije, žalostna majka božja.) Osobito se novije vrěme slika mnogo prečisto začetje bl. děv. Marije. Prečisto se začetje slika ovako: Bl. děv. Marija dèrži se poput gospodje, razpustiv vlasi, puna dostojanstva: oko glave joj se vije kruna (věnac) od dvanaest zvězdah, u desnici dèrži zlatno žezlo, pod nogama joj poluměsec, stoji na zemaljskoj kruglji, oko koje se je omotala zmija. Razpuštene vlasi i gospodsko dèržanje znamenuju joj prirodjenu lěpotu, kraljevsko porěklo i moć. Zvězde oko glave svědoče nam, da su joj se misli sveudilj nebeskimi stvarmi bavile. K otomu

sětja nas ovo dvanaest zvězdah, da cèrkva razuměva blaženu děvicu Mariju pod onom ženom, kojoj se je sveti Ivan u svom očitovanju čudio; žezlo u desnici joj znači, da je bl. děvica Marija kraljica nebeska; poluměsec nam kaže, da u Marije nebijaše nikakve proměnljivosti; što stoji na zemaljskoj kruglji, sětja nas, da je Marija nad zemljom uzvišena, buduć odabrana od Boga, da bude mati sina božjega, već kada je začeta u utrobi materinjoj; zmija okolo kruglje predstavlja duha paklenoga, koji je, zavedši pèrve ljude, cěli rod čověčji u propast grěha stèrmoglavio, do jedine, bez grěha začete majke spasiteljeve, bl. děv. Marije. Znamenita je još slika uzašastja blažene děvice Marije u nebo, te kako ju presveto trojstvo u nebu kruni.

A n g j e l i se slikaju mladoliki, imadu krila, što znamenuje, da su poslanici božji. Sv. M i h a l j dèrži tezulju (vagu) u ruci, predstavljajuć nam, kako će Bog po angjelih, kojim je sv. Mihalj vojvoda, na sudnji dan suditi nas ljude polag preoštre svoje pravde; kadikad je viděti sv. Mihalja s mačem ili kopjem u ruci, kako obara zmaja, duha paklenoga, u propast.

Sv. I v a n k è r s t i t e l j slika se oděven u runo od deve, pripasan kožnim pojasom, dèržeć u ruci zastavu, na kojoj je pisano: »Ecce agnus Dei«. (Evo jaganjac božji.) Oprava mu se ovakova daje na slici, jerbo ju je za života nosio; zastava mu u ruci znamenuje, da je poput kakova vojvode kùpio narod te k Isusu privadjao. To svědoči i nadpis: Evo itd. — Kadikad se slika gdě Isusa kèrsti, a kadikad gdě mu Irud glavu sěče (Ivan glavosěk ili usěkovac.)

Izmedju a p o š t o l a h slika se sv. P e t a r, dèržeć ključe u ruci, a k otomu imade uza se takodjer obično pětla. Ključi mu u ruci znamenuju primljenu od Isukèrsta vèrhovnu oblast u cèrkvi; a pětao nas sětja, u jednu ruku, da je sv. Petar Isusa zatajio, u drugu pako, da se je na glas pětla obratio, te kako se pripověda, svaki put gorko zaplakao, kada je kašnje

čuo gděgod pětla pěvati. — Sv. Pavao dèrži u jednoj ruci knjigu u drugoj mač. Knjiga nam predstavlja, da je sv. Pavao pismen čověk bio, a i sam 14 listovah na različite kèrstjanske obćine pisao; mač znamenuje, da mu je za věru Isusovu glava mačem odsěčena. Sv. Andrija slika se obično na kosu križu (X) viseć, jerbo je za věru Isusovu na križu poginuo. Sv. Ivan (apoštol i evangjelista) imade uza se knjigu, buduć da je u evangjelu pisao o životu spasiteljevu, zatim pěhar, iz kojega zmija viri. Pripovědaju naime starinski pisci, da je něki Aristodem (neznabožac) pèrkosio sv. Ivanu, da će se pokèrstiti, ako sv. Ivan popije otrov iz pěhara, a nebude mu nahudio. Sv. Ivan popi i sbilja, govoreći: „Onim, koji věruju u Isukèrsta, neće nahuditi, ako i šta otrovna popiju“; niti mu ništa nenahudi. Sv. Bartol dèrži vlastitu kožu u ruci, što je s njega živa sguljena radi prave věre.

Sv. Josip dèrži Isusa u naručju, a pokraj sebe imade lěr, znak děvičanske čistoće. Sv. Nikola biskup, imade pokraj sebe evangjelnicu knjigu i na njoj tri jabuke, a to nam znamenuje, da nas sv. evangjelje uči bližnjega ljubiti, kao što je i zbilja radio sv. Nikola, davši trima děvojkama potrebiti miraz — tri jabuke — za udaju. Sv. Juraj slika se kao kèrstjanski junak i vitez na bělu konju, obarajuć u propast kopjem zmaja, kao što pesme o njem pripovědaju. Sv. Augustin imade uza se knjige, a k otomu viděti ga je kadikad naslikana dèržeć goruće sèrdce u ruci; knjige znamenuju mu duboku učenost, a goruće sèrdce ljubav prama Bogu. Sv. Lovrinac (Lovro) obučen je obično u cèrkveno ruho (dalmatiku), te imade uza se pèržnicu (roštilj); cèrkveno mu ruho znamenuje cèrkvenu (djakonsku) čast, a pèržnica, da je za věru živ na pèržnici pečen. Sv. Ivana Nepomuka viděti je sliku obično na rěkah; imade věnac od zvězdah oko glave, oběručke dèržeć propelo, ili u lievoj ruci dèržeć propelo, a kažipèrst od desne dèržeć na ustnah. Običaj sli-

kati sv. Ivana Nepomuka na rěkah, dolazi odtuda, što ga je kralj dao baciti u rěku Vltavu; zvězde mu oko glave znamenuju světlost, koja se je ukazala nad njegovim mèrtvim tělom u rěci, propelo znamenuje, da je podnio muku iz ljubavi prama Isukèrstu razpetomu, kažipèrst na ustnah znamenuje, da je mučajuć stekao krunu mučeničku. Sv. Alojzija imade pokraj sebe bičeve, znakova težke pokore, što je nedužan činio, zatim lěr, znak neokaljane děvičanske čistoće; a pred sobom dèrži oběručke propelo, znak ljubavi prama razpetomu Isusu.

Izmedju sveticah slika se sv. Ana (mati bl. děv. Marije) dèržeć na krilu knjigu, a polag knjige stoji bl. děv. Marija, poput nevina, mladjahna děvojčeta. Ovaj nam prizor znamenuje, da je sv. Ana za rana priučavala si nevino čedo k pobožnosti. Sv. Mandalěna slika se u špilji i dèrži uza se bičeve, a pred sobom propelo, posve prosto od dèrveta. Vlasi su joj raztrepane; a to nam znamenuje oštru njezinu pokoru. Sv. Kata imade pokraj sebe knjige, zemaljsku kruglju, šestar i koleso. Knjige, kruglja i šestar znamenuju, da je jako učena bila; a koleso, da je na njem poginula. Sv. Agneza slika se kao mlado děvojče, dèržeć jagnje u ruci. Mladoličnost nas sětja, da je posve mlada (od 13 godinah) život za věru pogubila; a jagnje, da je posve nedužna bila. Sv. Cecilija svira na orguljah, jerbo se pripověda, da je ona pèrva orgulje izumila. Sv. Barbara imade kadikad uza se kulu, a kadikad dèrži kalež u ruci; kula znamenuje, da je radje u kuli ginula, nego li se udala za neznabožca; kalež pako znamenuje joj muku i smèrt za věru. Sv. Terezija obučena je u mèrko redovničko odělo, te su joj probodena pèrsa ognjevitim mačem; redovničko joj ruho znamenuje redovnički stališ, a ognjeni mač nebęsku goruću ljubav, kojom ju je Bog izvanredno odlikovao. Sv. Klara dèrži u ruci sv. oltarsko otajstvo u pokaznici, kojim je raztěrala neznabožku vojsku.

Jošte nam valja napose govoriti, kako se slikaju četir evangjelisla. Svaki dèrži uza se knjigu, a k otomu imade sv. Matej uza se čověka (děte), jer njegovo evangjelje počima s uputjenjem spasiteljevim; sv. Marko imade uza se lava, jerbo nam opisuje kraljevsko dostojanstvo Isusovo, a evangjelje mu počima s propověđanjem sv. Ivana kèrstitelja u pustinji, (gdě stanuju lavi); sv. Luka imade uza se vola, jer njegovo evangjelje počima sa žèrtvom svetjenika Zakarije (a volovi su žèrtvovani); sv. Ivan imade uza se orla, što se odmah na početku svoga evangjelja uznosi poput orla upravo Bogu u krilo, opisujuć porod „Rěči" od věka, koja je tělom postala.

Slike, koje se u cèrkvi dèrže, valja da i zbilja nabožnost potiču, a prije da se dadu blagosloviti.

U obće je poznati slike svetacah po světlu věncu ili pruzi oko glave, što nas sětja njihove sadanje slave i blaženstva na nebu. Svete pape je k otomu poznati po papinskoj trokruni (tiari) i trokèrstu; sv. nadbiskupe po klobuku i zavinutoj palici; sv. careve, kraljeve, kao takodjer carice i kraljice, po kruni i žezlu. Zatim je napose mučenike i mučenice poznati po palmovih granah, što nam predstavlja njihovu pobědu nad vlastitim životom i světom; ostalim pako svetcem dodaje se obično lěr; što im znamenuje nevini život.

Sa strane, gdě se evangjelje čita, naměštena je propověđaonica, odkud se navěšta rěč božja. Iznutra na krovu od propověđaonice, imade obično slika goluba, znak svetoga duha; a oko njega světao věnac od trakovah, izvana pako na vèrh krova imade kadikad križ, kadikad dobri pastir ili tablice zakona. — Odtrag je, gdě se u cèrkvu ulazi, pěvalište s orguljami. Od pamtivěka slavili su ljudi Boga pěvajuć, pa i sigurno podupire se pobožnost razboritim pěvanjem i glasbom.

Medju posvetjena města broje se takodjer: riznica (sakristija), bogomoljnice, cèrkvice, kèrstionice, izpovědaonice i groblje.

Poglavje drugo.

O svetih spravah.

Medju svete sprave spada sve, što treba, kada se obdèržaje služba božja i svetotajstva děle, dakle: 1. cèrkveno ruho, 2. cèrkveno posudje.

Odsěk pèrvi.

Cèrkveno ruho.

Bog je već u starom zavětu po svom slugi Mojsiji propisao posebno ruho svetjenikom i poslužnikom (levitom) za službu božju. Čim je pako uzornije i uzvišenije svetjeničtvo Isukèrstovo od svetjeničtva staroga zavěta, tim se više imade gledati, da bude što prikladnije i dostojnije ruho svetjeničko u novom zavětu.

Imena i znamenovanja cèrkvenoga ruha.

1. Oplećak (ili oledjak, humerale) t. j. běli platneni rubac, što ga svetjenik preko glave zabacuje o pleća (ledja); znamenuje běli rubac, čim su zavezivali Isusu oči, kada je išao na muke; ujedno sětja ovaj rubac svetjenika, da mu valja ćutila krotiti. Još dvanaestoga věka pokrivali su si svetjenici oplećkom takodjer glavu, što znamenuje, da si svetjenik prije sv. mise imade s pameti smetnuti sve zemaljske misli, te samo nebeske u glavi dèržati. Uzev svetjenik oplećak, poljubi ga najprije, pa zatim moli: »Metni mi go-

spodine na glavu kacigu spasa, da uzmognem odolěti napastim vražjim." Oplećkom si još i dan danas zastiru glavu prije svete mise něki redovnici, poimence: kapucini, franjevci.

2. Misna košulja (alba) t. j. běla, duga platnena košulja, koja ide do petah. Znamenuje bělu, dugu opravu Isusovu, u kojoj se je ukazao na gori Taboru, te sětja misnika na čistoću nedužnoga jagnjeta, što će ga Bogu prikazivati; s toga moli oblačeć misnu košulju; „Oběli me gospodine i očisti mi sèrdce, da budem opran u kèrvi jagnjeta, te dostignem věčne radosti." — Od misne je košulje izašla kamžica (roketa), što ju rabe svetjenici izvan sv. mise za drugih duhovnih poslovah.

3. Pojas (cingulum), duga, platnena ili suknena uzica, kojom se misna košulja o kukove paše. Pojas predstavlja užeta, kojimi je božanski spasitelj stezan, te opominje svetjenika, da steže i čuva čistoću, što ju znamenuje misna košulja; zato pašuć se moli: „Opaši me gospodine pasom čistoće i ugasi mi u kukovih grěšne požude, da se ostani u meni krěpost trapljenja i čistoće."

4. Naručnik (manipulus), bijaše někoć platnen rubac, što ga je svetjenik nosio na lěvom ramenu, da si obriše čelo, kada mu udari znoj ili suze za službe božje. Stopram u dvanaestom věku počeše naručnik rabiti jedino za ures cèrkvenoga ruha. Naručnik može znamenovati više koješta: u jednu ruku znamenuje rubac, kojim si je Isus na šestoj postaji križnoga puta znojni obraz obrisao, te s toga nas opominje, da si peremo suzami grěhe; u drugu ruku opominje svetjenika, da nežali truda ni znoja, obradjujuć vinograd gospodnji; jerbo će se jednoć veselo uživati plodovah svoga truda. Ovo je i smisao molitve, što ju moli misnik, metjuć si naručnik: „Daj gospodine, da budem dostojan no-

siti naručnik plača i bola, te primim (jednoć) radostno plaću truda."

5. Naramnica (štola) visi oko vrata (ramena) s jedne i s druge strane spreda svetjeniku, te znamenuje svetjeničko dostojanstvo i oblast. O znamenovanju naramnice piše papa Inocencij III.; „Naramnicu si misnik metje oko vrata, da pokaže, da je primio na se jaram gospodnji. S vrata mu visi (naramnica) spreda dolě, rěseć mu desnu i lěvu stranu, jerbo treba svetjeniku da bude ogradjen oružjem pravde s lěva i s desna. Naramnicu nose djakoni, misnici i biskupi samo kada su u duhovnom poslu, a sveti ju otac papa nosi sveudilj. Osim toga kopča si djakon naramnicu izpod desnoga pazuha, misnik ju nosi za sv. mise nakèrstce, a biskup ju pusti uzduž. Metjuć si misnik oko vrata naramnicu moli; „Vrati mi gospodine opravu neumèrlosti, što sam ju izgubio grěhom praroditelja (našega), te akoprem se nedostojno primičem k tvojemu svetomu otajstvu, poděli mi ipak věčnu radost."

6. Misnica (casula, kolibica) predstavlja nam vanjsko odělo gospodnje, bila je u staro doba odasvuda naokolo zatvorena, po prilici kao što je sada misna košulja, bez rukavah; odtuda joj takodjer ime: casula iliti kolibica. Kašnje je s jedne i druge strane okolo rukuh malo po malo izrezivano, da uzmogne misnik lakše rukama kretati, pa tako je dan danas otvorena sasvim pod pazuhih. Odtuda takodjer običaj, što gděgdě za podizanja dèrže podvornici skraja misnicu, jerbo su starih vremenah morali i sbilja podići misnicu, da uzmogne misnik, odozdo promoliv ruke, sveto tělo i kèrv lakše podizati. Oblačeć preko glave misnicu, moli svetjenik: „Gospodine, koji si rekao: jaram je moj ugodan i breme moje lagano, daj, da ga budem tako nosio, da dostignem milost tvoju." Amen.

7. Plašt (pluviale) je široka haljina, što visi s ledjah tja do petah, a spreda se kopča oko vrata. S početka bi ga ogèrnuli svetjenici, kada bi za kakva prohoda udarila kiša ili mećava; zato je visila straga oglavnica, nalik na klobuk, što bi ju na glavu navukli. Sada se uzima plašt samo izvan svete mise, osobito kada se slavi kakva svetčanost pod vedrim nebom, naglavnica je kratja nego li prije, a na njoj visi ozdol kita.

8. Dalmatiku oblače svetjenici, kada pripomažu jednomu misniku kod sv. mise; rukavi su joj široki, ali kratki, te kada ju tko obuče, rekao bi: da je podkasan, a to opominje službenika, da mu valja revno obnašati pověrenu si službu, ako se je rad još dalje uzpeti u cèrkvenoj službi.

9. Zastor ili koprena (velum) jest dugi, svileni obrus, kojim svetjenik, zabaciv ga preko ramenah, zastire svetotajstvo, děleć blagoslov.

10. Halja svetjenička, cèrna, ide do gližnja, na koju si svetjenici oblače ostalo ruho.

11. Ovratnik (collare) sa dvima vèrpcama. U někih je krajevih navada puštati vèrpce izpod ovratnika preko halje na pèrsa. Ovratnik znamenuje svetjeničko odlikovanje, a vèrpce opet Mojsijine dvě tablice zakona, te sětjaju svetjenika, da mu valja sveudilj zapovědi božje na pameti imati.

12. Biret, (kvadrat, kapa četverača), kojim si svetjenik u službi pokriva glavu, znamenuje tèrnovu krunu Isukèrstovu; s toga vire iznad nje tri, a kadikad četiri vèrška.

Medju cèrkveno ruho spada nadalje:

Tělovnjak (corporale), fini, platneni, ugladjeni rubac, što se stere pod kalež i svetu hostiju na žèrtvenik; čistilo (purificatorium), čim briše (čisti) svetjenik kalež poslě sv. pričesti iznutra i svoje pèrste. Ovo nas dvoje sětja na platno, u koje bijaše umotano mèrtvo tělo Isukèrstovo. Poklopac (palla) je četverouglasta, tvèrda ploča, kojom se poklapa ka-

lež, a s gornje strane imade križ. — Zastorom za kalež, koji je iste boje, koje i misno ruho, zastire se kalež; a skrinjica (burza) nalika je na torbicu, u nju se sprema tělovnjak. Zastor od kaleža i ova skrinjica, reć bi, da su pokrovi groba Isukèrstova.

Osim ovoga običnoga svetjeničkoga ruha, imadu papa i biskupi još posebno ruho.

Cèrkveno ruho rimskoga pape.

Kao što je veliki svetjenik staroga zavěta odlikovan bio posebnim i dragocěnijim ruhom; tako se odlikuje i vidivi glavar cèrkve novoga zavěta iznad ostalih biskupah posebnim ruhom. Ovamo spada: halja od běle svile; grimizne cipele, na kojih je vezen križ i svete moći uglavljene, što se poljubi, kada se svetomu otcu papi cěliva noga; zatim kapa (ili šubara) od baršuna, haljetak od granostaja (hermelina), ovratnik i pojas, s kojega vise obadva kraja; naramnica (koja visi uzduž) i na njoj tri križa, plašt i klobuk (mitra).

Nadalje spada još k ruhu rimskoga pape:

1. Cèrkveno runo (pallium) jest tkanina, dlan široka od běloga pamuka, koja se ovija oko vrata, na njoj imade šest križićah od grimiza ili cèrne svile utkanih: s desnoga ramena visi jedna, a s lěvoga druga pruga dolě na pèrsa, a opet jedna preko ledjah. Ovo nam predstavlja vèrhovnu oblast papinsku nad biskupih, zato nosi papa ovo ruho za znamenje neograničene pastirske oblasti, kadgod je gdě kakva svečanost.

Ribarski pèrsten, od suhoga zlata, predstavlja sv. Petra u ladjici, gdě mreže razapinje; ovim se pèrstenom pečate papinski brevi (manji listovi), koji se pišu na pergameni ili artiji. Ovaj pèrsten znamenuje, da je papa naslědnik sv. Petva (ribara) i zaručnik rimske cèrkve, koju je utemeljio sv. Petar.

3. Pastirska palica, pravna, (biskupi imadu zavinjenu), ozgor je na njoj trokèrst.

4. Tiara, trostruka zlatna kruna; znamenuje, da je papa ujedno rimski biskup, vèrhovni glavar svih pravověrnikah i zemaljski vladar svoje dèržave.

5. Apoštolska ili sveta stolica je prěstolje, na kom sědi papa, kada poprimi vladu.

Cèrkveno ruho biskupah.

Osim ruha misničkoga nosi takodjer biskup:

1. Pèrsni križ (pektoral) na lancu, što znamenuje, da imade biskup, buduć pastir stada Isukèrstova, prednjačiti križ noseć i pripravan biti iz ljubavi prama razpetomu Isusu život za věru žèrtvovati.

2. Palica biskupska (pastoral), što ju biskup dèrži za duhovnih biskupskih poslovah; ozdô je šiljata, a ozgô zavinjena, te srěd zavoja imade spodobu čověka. Palica znamenuje, da je biskup pastir svoje biskupije; šiljata je ozdô, a to znamenuje, da mora biskup istinu božanskoga nauka braniti, makar se radi nje i zaměrio komu; zavinjena je opet, a to ima biskupa opominjati, da mu se valja privijati do najprostijega puka; spodoba čověka, u sredini zavoja, sětja biskupa, da je ipak čověk, ako je svojom časti i uzdignut nad ostalo ljudstvo. Něki učeni dostojanstvenik cèrkve (stožernik Bona), piše, razlažuć znamenovanje biskupske palice, ovako: „Kralju se pruža žezlo u ruke, a biskupu palica, u znak dostojanstva, ugleda, brige i prětnje.“

3. Klobuk (mitra, infula) sa dva ozgô razkoljena, a ozdô sastavljena šiljka, nalik je na tèrnovu krunu Isukèrstovu. Zatim predstavljaju ova dva šiljka i dvě s ramenah

viseće vèrpce, stari i novi zavět. Ovako moli biskup redeć drugoga biskupa, te metjuć mu klobuk na glavu. „Daj gospodine, da metnemo na glavu ovomu predstojniku i boriocu kacigu zaštite i spasa, da se urešena lica i oružane glave, rogovi starog i novoga zavěta, strašnim ukaže protivnikom istine.“.

4. Pèrsten znamenuje, da je biskup s cèrkvom, poput zaručnika sa zaručnicom, za věke sdružen, ili kako naš narod govori: věnčan. „Pèrsten je“ piše něki glasoviti muž „zalog věre, kojim si je Isukèrst zavěrio cèrkvu; njezini su stražari i gojitelji biskupi, koji za svědočanstvo pèrstenje nose.“

5. Rukavice znamenuju osobitu čistoću, kojom se valja odlikovati biskupu.

6. Cipele i čarape znamenuju, da osobito biskupu pripada evangjelje širiti, a uza to i svojim priměrom na putu pravde i krěposti prednjačiti. O tom opet piše něki drugi pisac ovako: „Cipele mu znamenuju pozorno i pravedno vladanje, a uza to dužnu opreznost duha.“

Ovo si zapamtimo o opravah cèrkvenih, što jih nose biskupi i svetjenici. Nadbiskupi nose k otomu za svetčane službe božje takodjer runo, nalik poněšto na papinsko. — Čuli smo, da svaka pojedina oprava imade posebno nabožno znamenovanje; s toga štujmo cèrkveno ruho, a koliko se dade, gledajmo takodjer, da ili sami od sebe nabavimo ili polěpšamo gděkoje ruho, ili bar pripomognemo, da se nabavi i polěpša; jer se time širi slava božja.

Boja (mastilo) cèrkvenoga ruha.

Motreć ili prebiruć cèrkveno ruho (misnicu i što pripada k njoj, naime: naramnicu, naručnik, zastor na kaležu i poklopac), viděti ćemo, da nije sve iste boje, nego da imade běla, cèrvena, zelena, plava i cèrna cèrkvenoga ruha, što se ravna po cèrkvenih blagdanih.

Běla boja znamenuje radost i nevinost; zato se uzima po radostnih blagdanih gospodnjih, blagdanih bl. děv. Marije, angjelah i svetacah, koji nisu istina mučenici, nego su čistoćom svoga nevinoga života dostigli krunu svetosti.

Cèrvena, (rumena) boja znamenuje gorljivu ljubav; uzima se pako na duhove, na uspomenu gorućih jezikah, u kojih je duh sveti sišao nad apoštole, zatim po svetkovinah apoštolah i mučenikah, koji su u svetoj ljubavi kèrv svoju iztočili za věru Isusovu.

Zelena boja znamenuje nadu ili uhvanje, što smo dostigli po Isukèrstu, koji nam je dèrvo života, što se zeleni věkom; zato se uzima zelena boja po neděljah (ako nepadne kakvi veći svetac u nedělju) medju duhovi i prišastjem, jerbo što više nestaje vremena na ovom světu, to se sve bliže primiče i punoća (konac) vremena, (štono piše sv. Pávao), te dosledno raste nam i nada srećne budućnosti (věčnosti). Zatim se uzima zeleno ruho po neděljah izza osmine bogojavljenja (vodokèrstja, sv. triuh kraljah) do sedamdesetnice (nedělje), gdě se cěla priroda diže po malo na novi život izza zimskoga sna, a tudě se je takodjer i čověku zazelenila nada odkupljenja, pošto mu se je narodio (o božiću) spasitelj na svět.

Plava (ljubičasta) boja, znamenuje tugu, poniznost i pokoru, jerbo je nalika na pepeo, čim su si pokornici posipali glavu; s toga se uzima ova boja u prišastju, u korizmi, u oči velikih blagdanah i tri križevska (prosbena) dana.

Cèrna boja znamenuje smèrt, a zato se uzima kada je sv. misa za pokojne, na dušni dan, na veliki petak, gděno sv. cèrkva ucviljena plače nad smèrtju svoga nebeskoga zaručnika.

Odsěk drugi.

Cèrkveno posudje.

Na cèrkveno posudje spadaju posude, što se uzimaju za službu božju, kada se prikazuje sv. žèrtva, kada se děle svetotajstva i drugi gděkoji sveti čini obavljaju izvan cèrkve. Izmedju svetoga posudja na pèrvom je městu:

Kalež (pěhar), buduć da je i božanski naš spasitelj u kaležu obratio vino u svoju presvetu kèrv. Kalež je ime i oblik stekao od biljnoga carstva, poimence od lěra (liljana), što nam predstavlja nevinost i svetost jagnjeta (Isukèrsta), čija se kèrv u kaležu čuva. S početka je bilo kaležah od dèrveta, kamena, roga i stakla; kašnje su pako nastali kaleži od zlata i srebra, da se pokaže, kolike je dragocěnosti kèrv Isusova. Današnji dan mora svaki kalež biti barem dobro pozlatjen, sve ako je od měda (tuča) kositra ili bakra. — Kalež znamenuje grob Isukèrstov, što je sveto tělo i sveta kèrv bi reć sahranjena u njem.

Plitica (patena) je zlatni ili srebreni (ili bar pozlatjeni) tanjurić, na što se metje sveto tělo Isukèrstovo. S početka je bila mnogo veća i dublja nego li sada, jerbo su iz nje takodjer pravověrnici pričestjani. Plitica na kaležu sětja nas na kamen iznad groba Isukèrstova.

Čestičnjak (ciborij), nalik je na kalež, ali je veći od njega; odozgô imade zaklopac, a nad njim križ. U čestičnjaku se dèrži sv. pričest (čestice) za pravověrnike, a naokolo je zastèrt malim plaštom, što nas sětja na otajstveno tělo Isusovo unutra.

Pokaznica (monstrancija) je nalika na věnac od zlatnih trakovah, gdě nam se pokazuje višnji Bog pod ovećom krušnom spodobom, da mu se u směrnosti klanjamo. — Zlatni (ili pozlatjeni traci) znamenuju obilne milosti, što izviru iz presvetoga oltarskoga otajstva po cělom světu.

Posudje, gdě se dèrži sveto ulje, obično je od srebra i iznutra pozlatjeno. — U kadionici gori tamjan; uz nju ide čamac, gdě se dèrži tamjan, (nazvan radi sličnosti) sa žličicom, kojom se tamjan usiplje. — Vèrčići (kostarnice gděgdě zvane, jerbo su někad bile obično od kositra) za vino i vodu, imali bi biti i jesu danas obično od stakla. -- Uljenice (lampe), gdě gori ulje, znamenuju světlo, što razsvětljuje tminu ovoga světa. — Napose valja ovdě napomenuti uljenicu pred glavnim žèrtvenikom, gdě se u svetohraništu čuva presv. oltarsko otajstvo. Ova se uljenica zove u pravom smislu věčno světlo, jerbo mora goręti sveudilj (věkom, dan i noć), te su župljani dužni platjati ulje, uslěd naredbe cèrkvene, ako se od drugud nekupuje; ili se imade župa drugamo preněti. — Ovo nam věčno, goruće světlo, znamenuje goruću i sveudiljnu ljubav Isukèrstovu u presv. otajstvu na žèrtveniku. — Oganj, što je u starom zavětu neprestano u hranu gorio, bio je slika presv. otajstva i ovoga današnjega „věčnoga světla.“ — Dužnost nam je štovati takodjer cèrkveno posudje, jerbo je odredjeno za službu božju, a gděkoje dapače posvetjeno je i pomazano. Zato nije slobodno nikomu dotaknuti se svetoga posudja do svetjenikom, kojim su ruke, primajuć sveti red, pomazane svetim uljem. Već u starom zavětu bijaše zabranjeno prostim ljudem doticati se svetoga posudja.

Poglavje tretje.

O svetih vremenih.

Cěli život čověka pripada Bogu, te kao što nas opominje apoštol: valja nam bez prestaka moliti. Jerbo pako valja čověku takodjer raditi, da si prisvoji, što mu

treba za život; s toga su već prastarih vremenah odredjeni **posebni dani**, gdě se čověku valja ponajviše za dušu brinuti. Židovi su uslěd naredbe božje slavili uza „subotu“ još něke druge svetčanosti, gdě su se sabirali u hrámu na molitvu i žèrtvu; a tako su i u kèrstjanskoj cèrkvi opreděljeni něki dani, koje nam valja napose pobožno slaviti. Ovi se dani děle na blagdane **gospodnje**, blagdane **bl. děv. Marije** i ostalih **svetacah**.

Odsěk pèrvi.

Blagdani gospodnji.

Nedělja.

Nedělja se zove osobito **danom gospodnjim**, jerbo je opreděljena službi božjoj i sam ju je Bog posvetio stvoriv svět, ter se ovako piše o njoj u pèrvoj knjizi Mojsijinoj: „**Bog je dovèršio sedmi dan svoje dělo, opočivao je od rada svoga — i blagoslovi sedmi dan i posveti ga**“ (I. Mojs. 2, 2—3). Ovaj se je dan zvao **sabbat** (subota) t. j. **počinak**, što nam valja počivati ovaj dan od tělesnoga posla, a duh si i sèrdce krěpiti nebeskom zabavom. Već za apoštolah i valjda uslěd zapovědi od Isukèrsta, odredjena je na město subote nedělja, da se svetkuje; što je Isukèrst uzkèrsnuo u nedělju i duh sveti sišao u nedělju na apoštole. Ovako piše sv. Ambrozij o nedělji: „Gospodnji nam je dan častan i slavan, jerbo je ovaj dan spasitelj, poput sunca na iztoku, razpèršio tmine paklene, prosinuv světlom uzkèrsnutja.“ Osim nedělje imade i drugih blagdanah gospodnjih, gdě se slavi život Isukèrstov od poroda do uzlaza na nebo i silaz duha svetoga. Ovi blagdani počimaju prišastjem (adventom).

Prišastje (advent).

Prišastje nam predstavlja dobu prije Isukèrsta. Hoteći nam naime cèrkva dělo odkupljenja našega po Isukèrstu što živahnije pred oči doněti, slavi svake godine takodjer pripravu na odkupljenje, koje je nastupilo, kada se je obećani spasitelj na svět rodio. Porod se spasiteljev slavi na božić, a po prilici četiri tjedna pred božićem ide prišastje (advent). Ovo četiri tjedna valja nam se pripravljati molitvom, postom i drugimi, obilnijimi nego li obično, dobrimi děli, da što dostojnije proslavimo rodjeni dan našega odkupitelja iliti božić, kaogod što se je pripravljalo cělo pokolenje čověčje četiri tisuće godinah na dolazak odkupitelja světa. S toga se uzima za prišastja plava boja u misi, boja pokore. Rána misa, što se ovo doba pred zoru dèrži, zove se zornica; s toga, što se služi na čast bl. děv. Marije, koja se vèrlo lěpo prispodablja sa zvězdom zornicom ili danicom. Jer zornica, kada se jutrom pomoli na iztoku, navěšta nam lěp dan; a tako i bl. děv. Marija, rodiv se bez iztočnoga grěha, navěštala je, da će na skoro sinuti na světu sam odkupitelj poput sunca, koje će tmine krivobožtva raztěrati.

Ovdě nam valja takodjer napomenuti, da se prišastjem počima cèrkvena godina. Znamenita su zatim evangjelja, što se čitaju ove četiri nedělje. Pèrvu nedělju čita se evangjelje o strahotah sudnjega dana, a tim naměrava cèrkva, da nam gane sèrdce na pokoru te pobudi u nas želju za spasiteljem, koji će nas jedini štititi moći onaj dan; pa zato treba da ga sada vrědno dočekamo, gdě nam milostivo sam u susret ide, nudeć nam sigurnost proti strahotam sudnjega dana i věčne propasti. Drugu nedělu čita se u evangjelju, kako je Ivan kèrstitelj, odaslav učenike k Isusu, dao ga pitati: je li on (Isus) upravo obećani odkupitelj, što ima s neba doći na svět; te zatim, kako je Isus, napomi-

njajuć čudesa svoja i sbilja dokazao, da je pravi odkupitelj. Tretju nedělju dolazi u evangjelju, kako su židovi izaslali k Ivanu kèrstitelju svetjenike i levite, da ga pitaju: je li on (Ivan kèrstitelj) obećani odkupitelj, te zatim kako je Ivan kèrstitelj svaku sumnju od sebe odbio, govoreći: da je on samo glas vapećega u pustìnji, uslěd proročanstva Izaije, koje navěšta: da će se prije došastja odkupitelja světa čuti glas vápećega u pustinji (t. j. čověka, poslanika božjega, koji će ljude pripravljati da vrědno dočekaju odkupitelja.) Četvèrtu nedělju napokon čita se, koji su bili vladari kada je Ivan počeo pripravljati narod židovski na došastje spasitelja, te se ponavljaju rěči Izaije proroka, kako valja spasitelja dočekati, opominjajuć nas, da uklonimo sve zapreke, koje bi mogle smetati spasitelju ulaz u naše sèrdce; to se naime razuměva pod „dolinami“ i „brěgovi“ u ovom evangjelju.

Svèrnuv okom u prirodu za prišastja, predstavlja nam se slika čověčanstva prije došastja Isusova. Sve je naokolo mèrtvo, ukočeno i ledeno; a tako su bili takodjer krivobožki narodi propali u putenost i sebičnost, bez ikakva duhovnoga života i plemenitijega čuvstva. Kratki dani, a duge noći za prišastja, sětjaju nas, da je prije došastja spasiteljeva tmina neznanstva zastirala rod čověčji, te bi samo za kratko vrěme nauk kojega Bogom razsvětljena čověka suzbio poněšto tlapnje neznabožke. — Ali netreba nam se niti tako daleko u prošlost vratjati, jerbo se ovi pojavi i dan danas manje više ponavljaju kod svakoga grěšnika, koji, smetnuv s pameti pravu věru i nauk Isusov, povede se za tlapnjami pojedinih ljudih iliti svoga vlastitoga uma.

Medjutim što se bliže primiče božić, to se više búdi priroda iza sna — dani rastu, a takodjer obično popušta po malo i zima, doklam po božiću neudari priroda sasvim na bolje. Niti odovud nije težko razabrati sliku čověčanstva izza poroda Isusova na světu, a s njom ujedno i sliku svakoga

čověka, koji, obrativ se k Bogu izza grěha, smetje s pameti grěšne želje i navade te uza krepke odluke napreduje malo po malo u plemenitijih čuvstvih i krěposti,

Valja dakle da se pripravljamo za prišastja na porod Isusov; moleć se Bogu, posteć, te se kloneć světovnoga razkošja; zato je takodjer zabranjeno pirovati ovo doba, a srědom je, petkom i subotom zapovědni post.

Božić.

Božić* počima badnjakom** t. j. danom u oči božića, koji je dan veliki post. Badnjak s zavèršuje polnoćkom iliti pèrvom božićnom mišom. Ovu se noć slavi punoća (ili konac) vremena, o kojoj smo prije dvě tri rěči spomenuli, slavi se otajstveni trenutak, kada je „Rěč,“ postavši tělom, počela prebivati medju nami. Iznenada zatutnji u gluho doba noći glas zvonah sa cèrkvenoga tornja, te razležuć se po brěgovih, dolinah i ravninah, zove ljubko pravověrne: „Hodite kèrstjani pa gledajte! Sada vam se je rodio spasitelj, koji je Isukèrst gospodin; hodite, potežajte se i klanjajte mu se!“ Hitro i naglo ustaju pravověrnici iza sna na put u cèrkvu, koja se u ovo gluho doba plamti i sjaji od svěćah, da je milota.

Na badnjak u večer običaj je u mnogih kućah doněti u sobu božićnjak, o koji se navěša voća, poslasticah i svěćah. — Ovi darovi sětjaju dětcu na milosti, što jih je stekao čověčji rod po Isukèrstu, koji nam je pravo stablo věčnoga života. Odrasli pako ljudi, pripravljajuć dětci božić-

---

* Rěč „božić“ dolazi od rěči „Bog“ te je rěč umanjujuća kao što n. p. „sinčić“ od „sin“. „Božić“ dakle znamenuje, da je veliki i jaki Bog, postao malenim i nejakim iz ljubavi prama nam.

** Rěč „badnjak“ izvedena je od „bděnjak,“ a ova od glagolja „bděti;“ jerbo su pèrvi kèrstjani običavali po cělu noć bděti u oči većih blagdanah; danas je običaj bděti samo u oči božića, odtuda dakle badnjak.

njak, časte dobu dětinju, što se je Isukèrst dostojao iz ljubavi prama nam dětetom se roditi na svět; a ujedno, gledajuć kako se dětca veselo kupe oko božićnjaka, vesele se i sami plemenito i nedužno bez običnoga světovnoga razkošja u veselju. — Kod našega je prostoga naroda običaj na badnjak slamu nositi u sobu, što znamenuje, da se je Isus siromašan (na slamici) na svět rodio.

Svaki misnik govori na božić tri mise, na uspomenu trovèrstnoga narodjenja Isusova: čověčje narodjenje od bl. děv. Marije; duhovno ili ćudoredno u sèrdcu pastirah i svih pravověrnikah, božansko ili věčno u krilu otca nebeskoga. S toga se čita u pèrvoj misi (na polnoćki) evangjelje, kako je bl. děv. Marija rodila Isusa u Betlehemu; u drugoj, kako su se pastiri sletili odasvuda te se klanjali Isusu, što znamenuje, da su ga priznali za obećanoga odkupitelja, ili drugimi rěčmi: da jim se je Isus u sèrdcu narodio; u tretjoj dolazi evangjelje o věčnom porodu „Rěči“ iliti o porodu od věka druge božanske osobe od pèrve. — Sveti dogadjaji, na kojih se osniva božić, predstavljaju se takodjer „jaslicami“ (ili kako se gděšto kod nas zove „betlehemom.“) Pripověda se da je sv. Franjo Assijski ili serafinski pèrvi izumio jaslice dvanajstoga stolětja, te bdijuć uzanj na božić, pozivao sgèrnuvši se na ovaj novi prizor narod govoreći: „Ljubimo ovo dětešce, ljubimo ga, koje nam je tako jasno posvědočilo ljubav svoju, hoteći nam osvojiti sèrdca; ljubimo ga, vratimo mu ljubav za ljubav, neograničenu ljubav za neizměrnu ljubav.“ — Sveti otac papa običaje blagosloviti na božić mač i kalpak, što jih zatim poklanja komu velikašu ili vladaru.

Drugi je dan božića svetkovina sv. Stěpana, pèrvoga mučenika, što je on pèrvi kèrv iztočio za věru Isukèrstovu. Cèrkva, zaručnica Isusova, slaveć rodjendan svoga zaručnika, nosi mu darove, ali mu nenosi zlata ni

bisera, nego takove darove, koji mu jedino gode, a to je prava, čista ljubav, kojom se je odlikovao sv. Stěpan prama Isusu, položiv život za věru njegovu. Sv. Stěpan bio je jedan izmedju sedam djakonah (službenikah), što su jih odabrali apoštoli na početku cèrkve. Posve nedužan, jedino braneć istinu věre Isukèrstove, bijaše sv. Stěpan kamenovan od neznabožacah i nemilih židovah. Prije nego li bi poginuo, kleknuv molio je sv. Stěpan za neprijatelje svoje, govoreći: „Gospodine neupiši jim ovo u grěh.“ Tim nam je pokazao, kako nam valja slěditi nauk i priměr Isukèrstov, opraštajuć neprijateljem od sèrdca.

Tretji dan božića dolazi s istoga razloga svetkovina sv. Ivana apoštola i evangjelista, koji je sveudilj děvičanskom ljubavju najbližji bio spasitelju izmedju apoštolah, te kao što je, odlikovan od spasitelja, počivao mu někoć na pèrsih, tako ga odlikuje sada sv. cèrkva, reć bi prislonuv mu svetkovinu na rodjendan božanskoga učitelja.

Četvèrti dan božića slave se mladenci (drobna, nevina děčica, kako se něgdě zovu) t. j. uspomena na žalostni dogadjaj, kadno je nemili Irud, hoteći spasitelju život uzeti, pogubiti dao dětcu od dvě godine i mladju u Betlehemu i okolici Betlehema. Sv. mati cèrkva slavi ovu dětcu kao mučenike, jerbo su i oni život izgubili radi Isukèrsta; pa sve ako nisu znali još za se, vrědno je, da se slave kao mučenici, kaogod što věrujemo, da dětca, ako umru poslě svetoga kèrštenja, idu pred lice božje, sve ako si nisu svěstna stečene po kèrštenju milosti posvetjujuće. Zato je pako sv. cèrkva odredila svetkovinu mladenacah četvèrti dan božića, jerbo su oni bèrzo izza poroda Isusova poginuli. Ovaj se dan obdèržava u cèrkvi žalostno; kod svete se mise uzima plavo ruho (jedino, ako mladenci dodju u nedělju, uzima se rumeno), jerbo cèrkva tuguje sa materami ove dětce. — Kod nas u Zagrebu čuva se u pèrvostolnoj cèrkvi okostnica jednoga od

ove pogubljene dětce, što je Andrija II. kralj magjarski, vratjajuć se sa križarske vojne iz svete zemlje, ponio i pomenutoj cèrkvi darovao.

Vrědno je zapamtiti još, kako lěpo opisuje sv. Augustin tugu ovih materah: „Vidimo matere poput ovacah naricajuć poklane jagnjiće. Matere si razmitju vlasi, mentovane uresa glave. Koliko se trude krijuć dětcu; a dětca se sama (naime plačuć) odaju. Neznaju (dětca) šutiti, jerbo se neznaju bojati. Otima se mati sa kèrvnikom: kèrvnik vuče, mati neda. Govori mati kèrvniku: Šta me razstavljaš s onim, koga sam u utrobi nosila? Kud ću sama, zašto i mene nepogubiš? Ako je kakva krivica, ja sam kriva (pogubi mene), ako li nije, pogubi nas obodvoje, ter oslobodi mater tuge i žalosti. Jednoga tražite, a mnoge ubijate. Dodji odkupitelju (obećani), da te ugledav kèrvnik, okani se dětcu nam moriti.“

Obrezovanje gospodnje.

Osmi dan po božiću slavi se obrezovanje gospodnje. Obrezovanje je naredio Bog po Mojsiji, te pošto bi děte obrezovano bilo, postalo je članom zavěta t. j. imalo je dio u obećanju, što ga je Bog dao Abrahamu. Isus htěde se dragovoljno podvèrći ovoj božanskoj naredbi, dajuć nam priměr, kako se valja zakonom pokoravati. Na obrozavanju bě naděnuto, usléd zapovědi božje, došavšemu na svět sinu božjemu ime Isus, t. j. odkupitelj, jerbo će on odkupiti svět od grěhah. Ovaj dan počima nova gradjanska godina. Upravo je lěpo naredila cèrkva, što dolazi obrozovanje na novu gradjansku godinu. Stari krivobožki narodi slavili su razuzdanim razkošjem novu godinu, pa zato jim je takodjer kukavno uspěla godina za godinom, doklam napokon nisu propali. Usuprot pako uči nas sv. crkva na novu godinu, da će nam onda samo uspěti sretno godina, ako si već na

početku uztegnemo putene požude, što nas uči uspomena obrezovanja Isusova.

Bogojavljenje (vodokèrstje, sveta tri kralja.)

Polag starinskoga predavanja došla su Isusu u Betlehem u pohode tri mudraca od iztoka, ili, kako se obično govori, tri kralja, slědeć trag izvanredne zvězde, da mu se poklone. Ovaj blagdan predstavljaju se tri važna dogadjaja, odkud poznajemo božanstvo Isukèrstovo i njegovo božansko poslanje, naime: pohod mudracah od iztoka — kèrštenje Isusovo u rěci Jordanu — te pèrvo čudo Isusovo na piru u Kani u Galileji. Ovaj nas blagdan uči, da nije Isus samo židove pozvao u svoje kraljestvo, nego i krivobožce; s toga se je u pèrvo doba kèrstjanstva izvanredno slavio ovaj blagdan, kao što se i sada slavi kod Gèrkah. — Donesav mudraci Isusu na dar zlato, priznali su ga kraljem; donesav tamjan, priznali su ga Bogom; donesav myrhu (dragocěnu pomast), priznali su ga čověkom (poimence njegovu smèrt i pokop). Običaj je po selskih župah, u oči ovoga blagdana blagoslivljati vodu (odtud vodokèrstje), tamjan i kredu. Vodom se škrope kuće i sobe, da Bog odvrati sve nevolje i nepogode od kuće. Tamjan se užeže zatim, da Bog napuni kuću mirisom kèrstjanskih krěpostih i svoga nebeskoga blagoslova. Kredom se pišu na čelu vratah pismena C. M. B. kojima se označuju imena tri kraljah (Caspar, Melkior, Baltazar), te imadu pobudjivati u nas, za ulazka i izlazka na vrata, pobožne misli.

Kod nas je uza to običaj po selih, da izmedju božića i bogojavljenja ide duhovni pastir pratjen od njekoliko podvornikah uz veselu pěsmu: „Narodio se kralj nebeski“ od kuće do kuće, obučen u cèrkveno ruho s propelom u rukuh, kuće pojedince blagoslivljati (gděšto vele, da ide s

križićem). Tom prigodom, noseć blagoslov svakoj pojedinoj kući duhovni pastir, čestita jim rodjenje spasiteljevo, těši jih gdě treba, potiče na ljubav Boga, te světuje, kako će uspěšno nastupiti i preživiti novu godinu. Svèršiv blagoslov, napiše duhovni pastir (ili tko drugi město njega) pomenuta tri pismena na vrata. Na razstanku pruži pobožni puk, uz zahvalnost za primljeni blagoslov, kakvigod dragovoljni dar duhovnomu pastiru.

Ovaj se dan pristoji, da se zahvalimo Bogu, što je někoć i naše predje pozvao na pravu věru, a k tomu ujedno da mu se molimo, da nas u ovoj věri uzčuva.

Drugu nedělju po Bogojavljenju slavi se Ime Isusovo. Želeći naime sv. cèrkva, da nam se uspomena na spasitelja što dublje u sèrdce usadi, želi takodjer, da se imena spasiteljeva sětjamo što čestje i pobožnije. S toga je odredila posebni dan, gdě nam se valja što radostnije sětjati imena spasiteljeva, a tomu dolikuje osobito božićno vrěme, gdě su nam se bi reć razigrala sèrdca od radosti nad porodom spasiteljevim. Pà i sbilja, tko će moći biti věran učenik Isusov, da se neuzraduje nježno u sèrdcu, zazvavši ili čuvši ime njegovo?!

Četèrdesetdnevni post ili korizma.*

Izza Imena Isusova prestaje božićno doba, gdě nam je pred oči donašan porod, dětinstvo i mladost Isukèrstova; a nastaje uzkèrsno doba, sětjajuć nas javnoga života Isusova: njegova nauka, muke i smèrti. Kaogod što se pripravljati imamo na božićno doba prišastjem, tako se imamo pri-

---

* Rěč „korizma“ dolazi valjda od „koriti,“ te znamenuje, da nam za vrěme ovoga posta valja grěhe koriti i opaku ćud; a odtud će valjda dolaziti i rěč „pokora.“

pravljati i na uzkèrsno doba velikim postom ili korizmom, po priměru Isukèrstovu, o kojem nam pripověda evangjelje pèrve postne nedělje, da je postio čedèrdeset danah u pustinji. — Pèrva vremena kèrstjanstva postili bi gděkoji po sedamdeset danah pred uzkèrs, gděkoji po šestdeset, gděkoji po petdeset, gděkoji po četèrdeset; odtud je prozvana jedna nedělja prije uzkèrsa sedamdesetnica, druga šestdesetnica, tretja petdesetnica, četvèrta četèrdesetnica. Danas je običaj i zapověd početi postiti na pepelnicu ili čistu srědu, a počam od pepelnice imade do velike subote 46 danah. Šest neděljah pako, što dolazi na ovo 46 danah, imade se odračunati; jerbo u nedělju nije strogi post, nego se samo nesmije mèrsiti, pa tako uslěd ovoga računa izlazi nam i sbilja četèrdeset danah, zato se ovaj post može pravo zvati četèrdesetdnevnim postom. — Postne se nedělje zovu: čista, pačista, bezimena, sredopostna, gluha, cvětna.

Četvèrtgodišnji ili kvatreni * post.

Svako četvèrt godine zapovědjeno je po tri dana (srědu petak i subotu) postiti. Prolětne kvatre dolaze srědu, petak i subotu izza pèrve nedělje korizme; lětne izza duhovah; jesenske izza uzvišenja sv. križa, t. j. izza 14. rujna; zimske pako izza tretje nedělje prišastja. Ovaj je post naredjen, da se svako četvèrt godine sětimo dužnosti: zahvaliti se Bogu na primljenih blagodatih prošloga četvèrtgodišta, zatim dužnosti: tělo si krotiti i za počinjene grěhe pokoru činiti, da se s Bogom pomirimo. — Něki glasoviti bogoslovac razlaže ovu naredbu cèrkvenu ovako: U prolětje zahva-

* Rěč „kvatre“ (kvatren, a, o) dolazi od latinske rěči: „quatuor,“ što znamenuje: četir; odtuda dakle, što se ovaj post obdèržaje svako četvèrt godine, prozvan je po latinskom „kvatre“ ili „kvatreni“ (post.)

ljujemo Bogu, što nas je zimus čuvao od škodljive zime i mećave; a još više, što smo zimus (prostiji od posla) čestje mogli slušati rěč božju. Ujedno činimo pokoru, što smo zimus sgrěšili možda dangubeć; a k otomu ga molimo, da nam blagoslovi useve. osobito pako, da nam narav, tèrgnuv se izza zimskoga sna, nikne duhovnom radostju i proklije krěpostmi. U lětu zahvaljujemo Bogu, što su jur zazelenili usěvi, ali znajuć, da nam se svaki trenutak izneveriti može, molimo se Bogu, da odvrati od nas gràd (led, tuču), oluju i povodanj. Uza to činimo pokoru za grěhe, u koje nas je možda ponovljeni odasvuda život namamio. te molimo, da se poput sunčanoga žara, zažari i kèrstjanska ljubav u sèrdcu našem. U jesen zahvaljujemo Bogu na dozrelih usěvih i molimo ga za uspěšnu žetvu. K otomu molimo, da nam i duša urodi obilnim rodom, te da nam i cèrkvena godina, već na izmaku, napuni sèrdce obilnim plodom, kaogod što nam prirodna puni hambare i klěti! Ali do mala biti će nam polje pusto, a dèrvetje golo. A komu da se na ovaj žalostni prizor negane sèrdce? Tà i ja ću, valja da svatko pomisli, do skora povehnuti i zimski sanak u grobu boraviti. — Na zimu zahvaljujemo Bogu na jesenskih darovih, moleći ga ujedno, da jih potrošimo spasonosno. Uza to činimo pokoru, što smo sgrěšili gledajuć možda odviše na vremenitu korist te molimo Boga, da nas tečajem zimskoga doba sačuva od grěšnih razkošjah i dangube. K otomu je kvatrenoga posta običaj svetjenike rediti, pa s toga je takodjer odluka cèrkve, da se ovih danah molimo Bogu za pobožne svetjenike, kao što nas je sam Isukèrst učio govoreći: Žetva je golema, ali malo imade žetelacah; molite dakle gospodara žetve, da pošalje poslenikah u vinograd svoj. (Mat. IX. 38.)

Pepelnica (čista srěda.)

U srědu izpred pèrve nedělje korizme,* blagoslivlje se prije svete mise pepeo, što se pravi od sažganoga granja (macicah) od lanjske cvětnice. Zatim posiplje misnik pravověrnikom ovim pepelom čelo, govoreći: „Spomeni se čověče, da si prah i u prah ćeš se obratiti.“ Ovaj nas pepeo sětja, da nam se valja za grěhe kajati i pokoru činiti, a uza to nas sětja, da sve na zemlji prolazi. Pepelnicom nastaje prava korizma, gdě se imademo pripravljati, da dostojno budemo slavili uzkèrs, te ozbiljno krotiti pu enost. Zato je već u starom zavětu običaj bio postiti, Isus pako ostavi nam najlěpši priměr, pošto je sam četèrdeset danah postio u pustinji, a pèrvi kèrstjani, udariv tragom njegovim, postili su, nejedav ništa od rana jutra, dok se nije smèrknulo. Da je sveta korizma i sbilja doba tuge i pokore, vidimo odtuda, što cèrkva uzima ovo vrěme (ako nepadne veći koji svetac) plavo ruho, žèrtvenik se zastire mèrkim pokrovom, a iznad njega visi propelo. Veselih se slavospěvah: „Gloria i Alleluja“ nečuje u molitvah i misi.

Glušnica (peta nedělja korizme).

Petu nedělju korizme zastiru se u cèrkvi propela i slike mèrkimi zastori, jerbo se čita ovu nedělju u evangjelju, da se je Isukèrst sakrio pred svojimi neprijatelji, koji ga htědoše kamenovati. Od ove nedělje traje do uzkèrsa muka Isukèrstova; pa valjda je odtud i prozvana ova nedělja glušnicom, što nas cèrkva opominje, da budemo ovo vrěme bi reć gluhi na svako zemaljsko veselje, da se odtèrgnemo svih světovnih brigah, zamisliv se jedino u muku spasiteljevu. Zaviv se ovu nedělju mèrko, pokazuje nam cèrkva svoju žalost; kod mise izostavlja se običua pěsan „Judica“ i slavopěv:

* Izpravak: Rěč „korizma“ dolazi od talijanske rěči: „kvaresima“, a ova od latinske: quadragesima; (dakle ne od glagolja našega: „koriti.“)

„Slava otcu“ kao kod mèrtvačke mise. Staro doba nosili su se i pravověrnici mèrko od ove nedělje pa do uzkèrsa. Od glušnice počam pa do uzkèrsa valjalo bi, da se svaki dan sětimo barem po několiko putah pobožno na muku Isukèrstovu, hvaleć Bogu na ljubavi, što nas je odkupio.

Cvětnica (nedělja pred uzkèrsom.)

Poslědnja nedělja korizme zove se cvětnica, jerbo se ovu nedělju blagoslivlju u cèrkvi paomove i maslinove grančice (cvětje, macice) i děle medju pravověrnike, koje dèržeć u rukuh ide se u prohod, na uspomenu slavnoga prohoda, što ga je dèržao Isus u gradu Jerusolimu prije svoje muke i smèrti, kadno ga dočeka puk, steruć mu směrno haljine pod noge, noseć mu u susret paomove i maslinove grane ter klicajuć: „Hosanna sinu Davidovu, blagoslovljen, koji dolazi u ime gospodnje“ (Ma. 21, 9.) Prohod se dèrži svetčano oko cèrkve. Toli blagoslov granah, koli prohod na cvětnicu naredio je papa Gèrgur veliki (šestoga stolětja) posvuda, akoprem se je kao što svědoči sv. Jerolim ovaj običaj obdèržavao već četvèrtoga stolětja. Vraiv se prohod, čeka na cèrkvenih vratih, jerbo su zatvorena; a to nas sětja, da su nam izza grěha Adamova zatvorena bila vrata nebeska. Zatim pripěvaju izvana svetjenici, a iznutra jim odpěvaju drugi pěvači, bi reć da svetjenici izvana na město puka mole, da jim se otvore vrata, a oni jih iznutra těše, da će biti do skora slobodno. Napokon udari poddjakon (koji s toji s lěva), križem tri put o vrata, a vrata se otvore; što znamenuje, da nam je Isukèrst, umèrv na križu, otvorio vrata nebeskoga Jerusolima. Prohod ulazi na to pěvajuć u cèrkvu, a zatim se pěva muka Isukèrstova po Mateju. U iztočnoj cèrkvi odpuštali su na cvětnicu carevi starinskih vremenah gděkojim uznikom kazni; zato su zvali u iztoku cvětnicu oprostnom neděljom.

Veliki tjedan (velika nedělja.)

Zadnji tjedan korizme, zove se veliki tjedan radi velikih otajstvah, što se slave ovaj tjedan. Cèrkva svlači ovaj tjedan sa sebe sav ures, — vesele pěsme muče; pa i pravo je, da muči onaj tjedan svaki stvor, kojega je na križu umuknuo stvoritelj. Na veliki utorak čita se kod sv. mise muka Isukèrstova po Marku, na veliku srědu pako po Luki. Zatim se dèrži na veliku srědu, veliki četvèrtak i petak po cèrkvah, gdě imade više svetjenikah, pod večer tako zvana štropotnica.

Štropotnica.

Štropotnica se dèrži pěvajuć něke Davidove pěsni i tako zvane jadikovice (lamentacije) ili plač Jeremije proroka. Ove je jadikovice pěvao najprije Jeremija prorok, oplakujuć propast grada Jerusolima i sužanjstvo židovsko, — ili bolje rekuć židovsko bezbožtvo, radi česa jih je sastigla toli ljuta nesreća. K otomu se nažge na velikom žèrtveniku šest običnih voštenicah, na někom uzvišenu trokutu petnaest žutih, a napokon srěd trokuta na vèrhu jedna běla. Izza svake pěsni tèrne se po jedna svěća, tako, da napokon izpěvav pěsni, ostane samo běla na vèrhu goruć; zatim se pěva po običaju Zakarijeva pěsan, a za poslědnih šest redakah ove pěsni gasi se i ono šest svěćah na žèrtveniku. Napokon se skine i běla svěća sa trokuta, te se goruć zanese za žèrtvenik; na to se pěva muklim glasom na pěvalištu pěsan „Smiluj mi se Bože," a izza nje udari štropot po cèrkvi, odkud je takodjer prozvana ova večernica štropotnicom. — Žute voštenice predstavljaju nam proroke i apoštole, běla pako Isukèrsta. Što se zatim gase žute voštenice, znamenuje, da su proroci, svědočeć o Isusu, od židovah proganjani i poubijani, te da su se isti apoštoli do

straha pred židovi iznevěrili svomu učitelju. Što se zanaša za žèrtvenik běla voštenica, sětja nas, da ljubav Isusova prama nam niti onda nije ugasnula, kada je na križu umro, zatim nas sětja, da je izza smèrti Isusove pomèrčalo sunce. Štropot napokon znamenuje, da se je izza smèrti Isukèrstove tresla zemlja, da je pucalo kamenje, od česa se je uzdèrmalo i mnogo sèrdce čověčje.

Veliki četvèrtak.

Na veliki se četvèrtak slavi uspomena naredjenja presvetoga oltarskoga otajstva, s toga sprovodi cèrkva ovaj dan několiko časovah veseleć se nad ljubavju, što nam je ukazao Isukèrst, narediv ovo svetotajstvo. Žèrtvenik se prostre bělim stolnjakom, te akoprem je sve naokolo žalostno, ipak se pěva „Gloria“, na što zazvone zvona, ali se bèrzo zavežu, niti nezvone do velike subote u jutro, nego se klepatalom sazivlje puk u cèrkvu. — Za svete se mise preobrate tri hostije, te pričestiv se jednom svetjenik, spravi ostale dvě u drugi kalež, prenese jih na opreděljeno město, gdě se čuvaju u shodnu ormariću za veliki petak. (Na veliki petak pako pričesti se svetjenik jednom ovom hostijom, a druga se nosi poslě propisanih obredah na veliki petak u sveti grob.) Prenašajuć sveto tělo u prohodu na opreděljeno město sa velikoga žèrtvenika, sětjamo se putovanja Isusova s učenici poslě zadnje večere na Maslinovac: gděno Isus, sakriv svoje božanstvo, muku započe, uhvatjen bijaše i zatim doveden u kuću Kajfinu, te tudě sprovede noć. Na uspomenu na ovu žalost Isusovu i smèrtni strah, običaje se po gděkojih cèrkvah svaki četvèrtak na večer zvoniti poslě „Zdrave Marije.“ — Vrativ se sa opreděljena města za presveto otajstvo, skida se sav ures sa žèrtvenikah, što nam predstavlja ljutu žalost cèrkve nad mukom i smèrtju Isukèrsta, njezina božanskoga zaručnika.

Posvetjenje ulja po stolnih cèrkvah na veliki četvèrtak.

Na veliki četvèrtak svete biskupi po stolnih cèrkvah ulje za bolestnike, ulje za pravověrnike i krizmu. K otomu se obuče dvanaest svetjenikah u misno ruho, a imade jih prisutnih i više. Najprije se sveti, poslě podizanja, ulje za bolestnike, koji primaju poslědnju pomast; a zatim poslě pričesti sveti se ulje za pvavověrnike, kojim se mažu dětca na sv. kèrštenju; te napokon krizma, kojom se takodjer mažu dětca na sv. kèrštenju, okèršteni primajuć sv. potvèrdjenje i svetjenici primajuć svetotajstvo reda. Seteć ulje moli biskup, da pomaže duh sveti darom svoje svete milosti one, koji će se na sv. kèrštenju zavěriti Isukèrstu, t. j. pomazaniku; da jih zatim ojači na sv. potvèrdjenju u věri Isukèrstovoj proti svim napastim i nevoljam, a k otomu da oboruža potrebitimi krěpostmi biskupe, svetjenike i vladare, koji budu pomazani uljem. Biskup i pomenutih dvanaest svetjenikah dahnu jedan po jedan u sv. ulje poput Isukèrsta, kada je dahnuv podělio apoštolom svetoga duha. Na svèršetku primiču se biskup i ovih dvanaest svetjenikah jedan po jedan sve bliže, te naklonuv se u tri put, pěvaju latinski: „Zdravo sveto ulje (sveta krizma) i napokon primaknuv se, ljube posudje, u kom je sveto ulje. Ovo nam klanjanje, pěvanje i čelivanje znamenuje veliku hvalu i ljubav, što smo dužni Bogu i Isukèrstu radi milostih, što nam děli duh sveti u svetotajstvih.

Pranje noguh na veliki četvèrtak po stolnih cèrkvah.

Pranje noguh na veliki četvèrtak sětja nas lěpe kèrstjanske dužnosti, da štujemo takodjer i ljubimo najsiromašnijega čověka kao brata po Bogu i Isukérstu; a k otomu opominje nas ovaj cèrkveni običaj, da čuvamo čistu dušu. Peruć gostom i starěšinam noge, izkazuje jim se u iztoku osobito

štovanje i ljubav; pa tako peruć takodjer Isukèrst poslě zadnje večere, apoštolom noge, izkaza jim ovu ljubav. Odtuda običaj što i danas noge peru dvanaestorici siromakah biskupi, pače i naš presvětli kralj na veliki četvèrtak dajuć nam lěp priměr, da i mi štujemo stare siromašne ljude.

Ovaj obred obavlja ovako biskup u stolnoj cèrkvi: Svukav misnicu (casulu), pripaše se dugim ručnikom, a preko njega ogèrne běli plašt. Zatim dèržeć palicu, sluša, gdě se pěva evangjelje po sv. Ivanu, kako je Isukèrst prao apoštolom noge na zadnjoj večeri, opomenuv jih, da i oni jedan drugomu peru noge. Na to svuče plašt, te ide na srěd cèrkve, gdě ga čeka voda i dvanaest siromakah, od kojih svakomu opere noge, otare ručnikom i poljubi.

Veliki petak.

Veliki se petak slavi uspomena žèrtve i smèrti Isusove na križu, s toga pristupljuje svetjenik u najdubljoj žalosti k žèrtveniku, obučen u cèrno ruho. Nigdě negori svěća u cèrkvi, što nam znamenuje, da je današnji dan ugasnulo na križu světlo světa — Isukèrst. Pristupiv k žèrtveniku, prostre se svetjenik ničice — od žalosti, poniziv se pred gospodinom, koji se je ponizio za nas do smèrti na križu. Zatim podignuv se, uzilazi svetjenik k žèrtveniku, te čita na strani, gdě se list čita, jedno proročanstvo proroka Oseje i jedan odsěk druge knjige Mojsijine, spominjuć, da nas je Isukèrst kèrvnom smèrtju na križu oslobodio od grěhah i duševne smèrti; kaogod što je někoć Bog oslobodio izraelski narod kèrvju neokaljanoga jaganjca od egipatskoga sužanjstva. — Na to se pěva muka Isukèrstova po Ivanu. Došav pěvajuć do rěčih: „Isus prignu glavu, te izpusti dušu“, klekne pobožni puk na kolěna, klanjajuć se věčnoj ljubavi, koja je život za nas žèrtvovala. Sada idu različite molitve: za cèrkvu, za papu, za biskupe i svetjenike, za vladara, ... za krivověrce i razkolnike, za židove i neznabožce. Prije svake molitve pěva svetjenik:

„Flectamus genua (prignimo kolěna), a podvornik odgovara: „Levate“ (dignite); samo nepěva prije molitve za židove, s toga, što su se židovi klanjali Isusu od spèrdnje na veliki petak. — Svèršiv molitve, razvija svetjenik zavijeno propelo, pěvajuć u tri put: „Ecce lignum crucis, in quo salus mundi pependit (Evo dèrvo križa, na kom visjaše spas světa; a puk odgovara: „Venite adoremus“ (Hodite, klanjajmo se). Propelo se razvija u tri put — najprije lěvo rame, zatim desno, napokon cělo propelo. Razvijeno (golo) propelo sětja nas, da je Isusu prije smèrti oděća svučena. Zatim se položi propelo na zemlju, te svetjenik, svukav cipele, ide pokleknuv u tri put sve bliže — ljubiti propelo, a za njim ostali puk. *

Medjutim pěvaju pěvači žalostnu pěsmu: „Puče moj, što učinih tebi,“ gděno se tuži Isus na nezahvalnost naroda židovskoga i svakoga grěšnika, koji ga grěšeć nanovo propinje. Pokloniv se propelu, vodi se prohod u město, gdě je jučer spravljeno sv. tělo, a odtud se ide k velikomu žèrtveniku — i to sve po tiho. Ovaj nas prohod sětja, kako je Isus povlačen od kuće velikoga svetjenika u sudionicu k Pilatu, a odtud opet na bèrdo Kalvariju. Vrativ se k žèrtveniku, užgu se svěće, a zatim diže svetjenik sv. tělo jednom (desnom) rukom, da ga svi vide, sětjajuć nas, kako je današnji dan dizan u vis križ i na njem propeti Bog — čověk na očigled silnoga naroda. Razlomiv sv. hostiju na tri děla, sětja nas, da je Isus umro od neprijateljskoga nasilja. — Pričestiv se svetjenik sv. tělom, nosi svetotajstvo, koprenom zastèrto u sveti (ili kako něgdě vele božji) grob. U

* Katolička se cèrkva neklanja mèrtvu dèrvetu, nego se klanja Isukèrstu koji je na dèrvetu križa umro, a propelo štuje. — Ovdě napominjemo, da nije pristojno, ljubiti propelo u obraz; nego se ljube noge ili svete râne.

cèrkvi je sve mirno, sve tuguje, jerbo je gospodar života položen u grob.

Veliki petak valja dakle da se molimo što više Bogu, da strogo postimo i druga dobra děla činimo; valja da si strasti i grěhe zakopamo u grob, te odlučimo odsele samo Isusu živěti. Svaki petak u godini sětja nas sv. mati cèrkva na veliki petak, kada se zvoni (već kake gdě) na uspomenu smèrti Isukèrstove. Tada nam valja kleknuti pobožno i Isusu hvaliti na njegovoj golemoj ljubavi, što nas je svojom smèrtju oslobodio věčne propasti.* — U Španjolskoj je običaj, dva na smèrt odsudjena krivca na veliki petak pustiti na slobodu. Služba božja na veliki petak nije prava misa, jerbo se nepreobratja kruh i vino u tělo i kèrv Isukèrstovu, kao što obično kod sv. mise; nego, kako napomenusmo, pričesti se svetjenik pričestju od velikoga četvèrtka; pa odtuda se cèrkvenim jezikom zove ova služba božja: misa unaprěd posvetjena. Ništa nemanje dužan je svaki kèrstjanin doći na ovu službu, kao što i k misi druge nedělje i blagdane.

Velika subota.

Akoprem je Isukèrst još u grobu sahranjen, ipak se cèrkva poněšto već raduje uzkèrsnutju, a tamo směraju takodjer obredi velike subote. — Počima se svetim ognjem. Kaogod što su na veliki četvèrtak pogašene uljenice u cèrkvi na uspomenu smèrti Isukèrstove; tako se opet na veliku subotu užižu uljenice novim ognjem, što se ukreše na kremenu, te kojim se razpali trěstje pred cèrkvenih vra-

---

* Papa Benedikt XIV. naredio je, da se posvuda zvoni u petak na uspomenu smèrti Isukèrstove, poděliv ujedno onim, koji klečeć mole pet „otčenašah“ i pet „zdravih Marijah“ na odluku sv. otca pape i obratjenje grešnikah, odpust od 100 danah.

tih, a k otomu se sažge u ovom ognju preostalo sveto ulje od lanjske godine. Ovaj se oganj blagoslivlje (sveti), t. j. nad njim se moli i blagoslovljenom se vodom škropi. Od ove se vatre nažgu zatim tri svěće, jedna za drugom, iduć u cèrkvu, te se nataknu na trorožak. Nažižuć pěva svetjenik svaki put — sve krepčije — »Lumen Christi« (Světlo Isukèrstovo), a pěvači mu odgovaraju: »Deo gratias« (Bogu hvala). „Ove tri svěće na jednom trorožku, znamenuju tri božanske osobe, a jednog Boga; te nas ujedno pozivlju, da idemo u susret trojednomu Bogu, slěděć tri posestrime krěposti — věru, uhvanje i ljubav. — Primaknuv se k velikomu žèrtveniku, pěva svetjenik uzkèrsnu pěsmu slaveć ponajprije noć, koju je Isukèrst od mèrtvih uzkèrsnuo, te spominjuć u ostalom, da je noć, kada je narod izraelski prešao preko cèrvenoga mora, bila slika noći, kada je Isukèrst uzkèrsnuo; zatim pako moli Boga, da sretno dade sprovesti uzkèrsno veselje sv. otcu papi, biskupu i zemaljskomu vladaru. — Pěvajuć udari svetjenik pet zèrnah tamjana, što znamenuju pet ranah Isukèrstovih, unakriž na uzkèrsnu svěću, koja opet znamenuje samoga Isukèrsta. Na to se nažge uzkèrsna svěća i uljenice po cèrkvi novim světlom. — Zatim se čita dvanaest proročanstvah, što nas sětja, da je Isukèrst, uzkèrsnuv od mèrtvih, potvèrdio sva obećanja prorokah. — Izza blagoslova ognja ide blagoslov vode. U staro doba kèrstjanstva kèrstili su se na uzkèrs katekumeni, t. j. krivobožci, koji su se odlučili pokèrstiti te su učili kèrstjanski nauk; pa s toga je na veliku subotu blagoslivljana voda za sv. kèrštenje. Blagoslivljajuć svetjenik vodu moli: da Bog učini vrědnimi svoje milosti sve, koji se budu kèrstili; zatim děli rukom vodu unakriž, umače u vodu uzkèrsnu svěću; a to nam znamenuje, da je sv. kèrštenje steklo svoju moć od križa Isusova. Nadalje odpalěva vodu na sve četir strane světa; a to znamenuje, da

su svi ljudi pozvani na pravu věru i sv. kèrštenje. K otomu se ulije u vodu něšto sv. ulja i krizme, što znamenuje, da duh sveti děli na sv. kèrštenju svoje milosti i darove. — Vrativ se od svete vode prostre se svetjenik ničice pred veliki žèrtvenik, a pěvači pěvaju medjutim litanije svih svetih; moleći, da Bog po zagovoru svih svetacah sačuva kèrštene u milosti, što su ju stekli na sv. kèrštenju, do konca života. Dotěrav skoro na kraj litanijah, ustane svetjenik te obukav bělo ruho, počima sv. misu. Zapěvav: »Gloria« zazvone opet zvona, a malo zatim zapěvav u tri put „Allelu ja“ navěšta radostno, da Isukèrst nije ostao u grobu, nego je slavno uzkèrsnuo, kao što je prorekao. Pod večer slavi se radostno uzkèrsnutje. Uzev svetotajstvo iz sv. groba, skine se s njega koprena, te se svetčano nosi izvan cèrkve, a vesele pěsme, svirale (gděgde i pucnjava topovah) i tutanj zvonah, pozdravljaju veselo uzkèrsnuloga stvoritelja, te mu hvale na dovèršenom odkupljenju.

Baciv pogled u prirodu ovo doba, lahko ćemo se domisliti, zašto je sv. mati cèrkva odredila, da se uzkèrs slavi u prolětje. U prolětje se budi priroda izza zimskoga sna; sunce odskakuje na nebu, te siplje toplije trake, dani bivaju dulji od noćih, svaka klica u zemlji těra, svaki se pupolj razvija, glas veselih pticah razlěže se po šumah i dolinah. Tako se je upravo razvijao i kèrstjanski svět poslě uzkèrsnutja spasiteljeva; ono několiko pravověrnikah pričelo je gorěti žarom ljubavi prama razpetomu, sastajali su kadikad učenici po kućah, družili su se s Isukèrstom i prionuli uz njegov nauk toli gorljivo, da su odlučili, cěloga mu života věrni ostati. A tako je i kod svakoga grěšnika, kada se digne izza smèrti grěhah. Nemareć više za grěšne slasti, kloni se ovakov pokornik svega razkošja pèrvašnjega, svete odluke napreduju mu u sèrdcu, dobra děla pokazuju mu se malo po malo u životu, molitva mu je omilila.

Uzkèrs.*

Uzkèrs je dan radosti, zato se ovaj dan kiti cèrkva poput zaručnice, veselo se ori „Alleluja“ (što će reći: hvalite Boga) na sve strane, te takò traje šest tjednah. Vrativ se u subotu na večer sa prohoda, naměsti se slika uzkèrsnuloga spasitelja na žèrtvenik, dèržeć u ruci rumenu zastavicu (barjačić). Uzkèrsna se svěća nažge sa strane evangjelja. — Na uzkèrs je običaj svetiti i poklanjati cèrvena ili šarena jaja. A zašto upravo jaja? — Zato, što jaje znamenuje grob i novi život. Ljupina znamenuje grob, a žumanjak — odkud se pile izleže — novi život. — Zatim je običaj svetiti dati: jagnje, kruh, meso i povèrtalje; a ovaj običaj znamenuje, da je drugi Adam (Isukèrst) svojom pokornostju bar poněšto sa grěhom dignuo takodjer prokletstvo sa zemlje, kaogod što je pèrvi Adam svojom nepokornostju natovario prokletstvo na zemlju.

Běla nedělja.

Pèrva nedělja po uzkèrsu zove se běla nedělja, jer je starih vremenah bio običaj, da su ogèrnuli na veliku subotu kèršteni bělu opravu, koja je znamenovala stečenu na kèrštenju nevinost. Ovu su opravu svukli kèršteni pèrvu nedělju po uzkèrsu. Ovaj se dakle dan sětimo nevine oprave, što smo ju stekli na sv. kèrštenju, te odlučimo čuvati ju neokaljanu do sudnjega dana.

Križevi (prosbeni dani).

Tri dana (poneděljak, utorak i srěda) prije spasova ili uzašastja (zastupljena) Isusova, zovu se prosbeni dani, (jerbo

* Rěč „uzkèrs“ dolazî od „uzkrisiti“, što znamenuje: ponoviti něšto, što je propalo, a navlastito mèrtvaca oživiti.

se ova tri dana osobito običaje Bogu moliti), ili križevi (jerbo se vode prohodi, s križevi napèrvo.) Vodeć križeve, mole se litanije svih svetih, da odvrati Bog od nas po zagovoru svetacah tělesne nevolje, a k otomu, da nam blagoslovi polje i gorice. Ove je prohode uveo g. 460. pobožni Vienski biskup Mamerto u Francuzkoj. Pošto su mu naime kojekakve nevolje udarile na puk, uteče se ovaj pobožni biskup Bogu u pomoć, odrediv javne prohode, nebi li se smilovao kakogod uvrědjeni Bog; pa i sbilja usliša Bog molitvu pobožnoga puka i odvrati bič svoje sèrčbe. Ovaj je lěpi običaj prodro zatim na bèrzo po svem širokom světu. Drugi se još prohod dèrži, da nas Bog sačuva od nevoljah, na sv. Marka (25. travnja); štono ga je posvuda naredio papa Gèrgur veliki, VI. stolětja, pošto bi ljuta kuga buknula u Rimu.

Spasovo.*

Sveta nam pověst pripověda, da je Isus četèrdeseti dan poslě svoga uzkèrsnutja na očigled svojih učenikah uzišao na nebo; s toga se četèrdeseti dan poslě uzkèrsa slavi ova uspomena. Slika se uzkèrsnuloga spasitelja ukloni za evangjelja, kada se dodje do rěčih: „uzet je u nebo;“ a uzkèrsna se svěća ugasi, — što se je Isus ovaj dan razstavio od svojih učenikah, niti se nije s njimi više očevidno družio. Ovim se blagdanom zavèršuje uzkèrsno doba, a s toga po mnogih biskupijah takodjer uzkèrsno doba za svetu pričest.

Duhovi.

Petdeseti dan poslě uzkèrsnutja Isukèrstova sišao je obećani duh sveti na apoštole; s toga se na uspomenu ovoga

* Rěč „spasovo“ dolazi od spas, te znamenuje, da je ovaj dan Isus zaključio dělo spasenja našega, vrativ k otcu u nebo.

dogadjaja slave duhovi, petdeseti dan poslě uzkèrsa; a budući da se je ovaj dan sklopila takodjer pèrviput veća i prava kèrstjanska obćina, zato se ovaj dan ujedno slavi rodjeni dan cèrkve. U oči duhovah sveti se voda, kaogod i u oči uzkèrsa, jerbo su staro vrěme oni, koji još nisu izučili kèrstjanskoga nauka do uzkèrsa, kèršteni na duhove. Sveta nas cèrkva opominje svake godine, da se postom i molitvom učinimo vrědnimi darovah duha svetoga. Po gradovih, gdě je stolica biskupska, děli se ova tri dana duhovah svetotajstvo potvèrdjenja.

U prirodih je za duhovske dobe već sve bujno razvijeno, dapače viděti je gděšto već ranoga povèrtalja i zrela voća. Upravo je tako bilo u cèrkvi pošto je duh sveti sišav s neba u spodobi gorućih jezikah, apoštole utvèrdio u věri. Cèrkva je, akoprem u malo, već razvijena bila, i těrala blagotvorne plodove. Pa tako se pojavljuje i kod obratjena k Bogu grěšnika krěpost duha svetoga. Ne samo da se je ovakov grěšnik predigao oda sna grěha i žemaljskih požudah, nego on smělo koraca od stepena do stepena krěposti, kao što piše sv. pismo. Ovakovu obratjenu grěšniku netreba ništa drugo, van uztrajati na stazi, kojom je udario obrativ se konačno

Napokon stopiv cèrkva sve blagdane gospodnje u jedan, slavi pèrvu nedělju po duhovih blagdan presv. trojstva ili trojedinstva.

Sveto trojstvo.

Pèrvu nedělju po duhovih slavi se presv. trojstvo, te nam pred oči donaša sv. mati cèrkva temeljni nauk kèrstjanstva: da je Bog jedan, — troj u božanskih osobah; hvaleć Bogu, što nam je očitovao ovo golemo otajstvo. Lěpo dolikuje, što se presv. trojstvo slavi izza tri velika blagdana gospodnja, jerbo se děla triuh božanskih osobah po sebi nerazlučuju, akoprem se stvaranje obično

pripisuje otcu, odkupljenje sinu, a posvetjenje svetomu duhu. Odtud običaj slikati u presv. trojstvu otca poput starca, dèržeć zemaljsku kruglju (stvaranje i uzdèržavanje světa); sina poput mladića dèržeć križ (odkupljenje světa); duha svetoga iznad obojice (što duh sveti izlazi ujedno od otca i sina) vijuć se u spodobi goluba (posvetjenje, ili dovèršenje stvaranja i odkupljenja). Ovaj se dan pristoji hvaliti Boga stvoritelja, odkupitelja i posvetitelja; ponoviti věru, na koju smo kèršteni i s toga ponoviti kèrstni zavět.

Tělovo (brašančevo).*

Ovaj se uzvišeni blagdan slavi u četvèrtak poslě sv. trojstva, a pravo govoreć morao bi se slaviti na veliki četvèrtak, kada je Isukèrst naredio presv. oltarsko otajstvo. Buduć pako da cèrkva tuguje velikoga tjedna nad Isukèrstovom smèrtju, neda joj se od žalosti slaviti vesele svetčanosti, pa s toga je papa Benedikt XIV. ovu svetčanost prenio s velikoga četvèrtka na četvèrtak poslě sv. trojstva. Svetotajstvo se nosi pod vedro nebo u prohodu pod nebnicom, zvona tutnje, a glas veselih pěsamah (gděšto i mužarah) ori se preko bèrdinah i ravninah; tim pako izpověda cèrkva, da je Isusa u presv. otajstvu puno nebo i zemlja, akoprem se čuva skrovno pod spodobom kruha u cèrkvi, zatim pozivlje cèrkva reć bi sve stvorove, da se klanjaju ovomu božanskomu otajstvu, akoprem se od njega nevidi ništa do krušne spodobe. U istinu težko se ikada lěpše izpověda věra sv. cèrkve u prisutnost Isusovu u presv. otajstvu, nego li na tělovo. Putem, kuda prohod ide,

---

* Ovaj se blagdan zove „Tělovo“ jerbo se slavi tělo Isusovo u presv. oltarskom otajstvu. Rěč pako „brašančevo“ dolazi od „brašno“ (ili kako se gděšto zove „mlivo“ „melja“), jerbo je tělo Isusovo u presv. otajstvu sakriveno pod spodobom kruha, a kruh se pravi od brašna. Govoreć dakle „tělovo“ imademo na pameti bitnost; govoreć pako „brašančevo“ više spodobe ovoga otajstva.

naměštena su četiri žèrtvenika, gledeć napram četiri kraja světa. Kod svakoga žèrtvenika pěva se po jedno evangjelje, a zatim ide molitva i svetčani blagoslov svetotajstvom. Za blagoslova treba da se duboko klanjamo i hvalimo Bogu na ljubavi, što nam ukazuje, prebivajuć sućtveno kod nas pod krušnom spodobom i dajuć nam se za hranu. Tělovo se slavi osam danah u cèrkvi, a to je vrěme cèrkva prirodnim cvětjem nakitjena, dostojno slaveć Boga svih stvorovah u presv. otajstvu.

Odsěk drugi.

Blagdani blažene děvice Marije.

Uza blagdane gospodnje slave se blagdani blažene děvice Marije, buduć da je Marija radi svoje angjeoske pobožnosti i nevinosti vrědna bila postati majkom božjom. S toga se zove Marija takodjer kraljicom angjelah i svih svetih; a radi njezina jakoga zagovora kod Boga, štuje se od svih pravověrnikah na světu. Cèrkva slavi svetčano dogadjaje iz života Marijina, od kojih ćemo glavnije napomenuti.

1. Prečisto začetje Marijino.

Prečisto se začetje slavi 8. prosinca na uspomenu: da je Marija radi velikoga dostojanstva, na koje ju je Bog uzvisio, već pèrvi trenutak svoga života po milosti božjoj sačuvana od ljage iztočnoga grěha, kao što napominju rěči, kojimi je angjeo pozdravio Mariju: „Milosti puna, Gospodin s tobom.“ — Slaveć cèrkva ovaj blagdan u prišastju, sětja nas, da se prije utečemo u pomoć Mariji, ako želimo Isusa u sèrdce primiti, da prije gledamo u zoru na iztoku (Mariju), nego li pogledamo u sunce na podne (Isusa). Po mnogih je biskupijah (a i kod nas) post u oči preči-

stoga začetja, kaogod što u oči uzašastja Marijina; što nas opominje, da se kroteć tělo pripravljamo na ovaj blagdan.

2. Narodjenje Marije (Mala gospa*) i ime Marije.

Ovaj se blagdan slavi 8. rujna, hvaleć Bogu, što je po narodjenju Marije sinuo spas světu i moguća nam se zaštitnica i zagovornica rodila, kao što pěva cèrkva ovaj dan: „Narodjenje tvojc bogorodice děvice, navěstilo je radost svemu kolikomu světu, jerbo je po tebi sinulo sunce pravde — Isukèrst naš Bog!“

Slědeću pako nedělju slavi se: Ime Marije, na uspomenu poběde, što su kod Beča god. 1683. odèržali Austrijanci nad Turci, pod zaštitom bl. děv. Marije.

Blagověst (navěštenje bl. děv. Marije)

Blagověst se slavi 25. ožujka na uspomenu što je angjeo Gabriel pozdravio Mariju, donesav joj veselu věst (odtud „blagověst“ — „blaga věst“), da će postati majkom božjom; te na uspomenu, što je ovaj dan sin božji primio narav čověčju u utrobi bl. děv. Marije. Za velike mise, kada se zapěva na pěvalištu u věrovanju: „Koji je utělovljen po duhu svetom od Marije děvice i čověkom postao,“ kleknu svi svetjenici oko žèrtvenika na najnižji stepen, klanjajuć se směrno golemom otajstvu utělovljenja sina božjega. Takova je naredba tokodjer na božić za velike mise. Na ovo pozdravljenje angjeosko sětja nas sv. mati cèrkva svaki dan po tri put — u jutro, u podne i u večer — zvoneć „Zdravu Mariju“ gdě zvono tri put préstaje na zahvalnost presv. trojstvu: otcu, koji nam darovao sina; sinu, koji nam darovao

* Sv. Stěpan, pèrvi kralj Magjarski prozvao je blaženu děv. Mariju „gospojom,“ pa odtud je u kratje prozvana „gospom“ a odtud dolazi takodjer, „velika i mala gospa.“

je sama sebe; i duhu svetomu, po kom je sin uputjen.

4. Svěćnica (světlo Marinje, očistjenje bl. děv. Marije).

Četèrdeseti dan izza poroda doněla je bl. děv. Marija Isusa u cèrkvu Jerusolimsku, da ga prikaže Bogu. Zato se zove ovaj blagdan takodjer prikazanje Isusovo u cèrkvi, a slavi se 2. veljače, jerbo od božića pa dovdě izlazi 40 danah. Polag naredbe božje staroga zavěta (III. Mojs. 12, 2—8.) morala je svaka mati, porodiv mužko děte, četèrdeseti dan; porodiv pako žensko děte, osamdeseti dan u cèrkvi prikazati děte i uz njega ili jagnje ili par gèrlicah, ako je siromašna bila. — Ovaj se dan blagoslivlju svěće (voštenice) u cèrkvi (odtud „svěćnica“ ili „světlo Marinje“) i děle gděkojim odličnijim, a zatim ide svetčani prohod po cèrkvi dèržeć goruće svěće. Goruće svěće znamenuju, da je Isukèrst světlo světa, koje razsvětljuje svakoga čověka na světu, kao što ga je pozdravio današnji dan starac Simeun u cèrkvi. Ujedno opominju nas ove goruće svěće, da i mi světlimo světlom věre i dobrih dělah pred ljudmi, kao što nas je učio božanski utemeljitelj naše věre svojim priměrom i naukom. Ove se svěće zovu kod nas „marinske svěće“, te jih puk daje u ruku umirućim. Svěćnica i blagověst slavi se na uspomenu toli Isusa, koli Marije.

5. Velika gospa (uznešenje Marijino u nebo).

Ovaj je blagdan naredjen na uspomonu dogadjaja, što je Marija uznešena u nebo te okrunjena kao kraljica nebeska. Kaogod što je Marija začeta i cěli svoj život sprovela bez grěha, tako nije niti smèrt imala oblasti nada njom; nego se je pokojno razstala sa zemaljskim životom, te kao što pripovědaju starinski cèrkveni sgodopisci,

prije bi rekao, da je zadremala, nego li umèrla; a tako bi bi se i svi ljudi razstajali sa zemljom, da nam praroditelji nisu sgrěšili u raju. Ovaj se blagdan slavi 15. kolovoza; a u oči njega je zapovědni post.

Druge još něke svetkovine na uspomenu bl. děv. Marije:

a) Prikazanje bl. děv. Marije (21. studenoga) na uspomenu, što se je Marija već kao děvojčica od tri godine u Jerusolimu u cèrkvi Bogu prikazala i tudě ostala pripravljajuć se za službu božju.

b) Zaručenje bl. děv. Marije (23. sěčnja) na uspomenu, što se je Marija zaručila sa svetim Josipom.

c) Sedam se žalostih bl. děv. Marije slavi u petak pred cvětnicu, što su něki pobožni spisatelji sabrali sedam glavnijih žalostnih dogadjajah iz života bl. děv. Marije. Evo jih: proročanstvo Simeunovo u cèrkvi; běg u Egipat; gubitak Isusov u Jerusolimu; sukob s Isusom na četvèrtoj postaji; smèrt Isusova na križu; probodeno sèrdce mèrtvoga Isusa; pokop Isusov.

d) Pohodjenje bl. děv. Marije slavi se 2. sèrpnja, na uspomenu, što je bl. děv. Marija, zanosiv sina božjega, svetoj Elizabeti u pohode došla.

e) Sněžna gospa (gospa od sněga, 5. kolovoza) na uspomenu dogadjaja, što se je někomu Ivanu, rimskomu gradjanu i ženi mu ukazala u snu bl. děv. Marija, davši jim zapověd: da o svom trošku sagrade na čast bl. děv. Marije cèrkvu na onom městu, gdě će u jutro, probudiv se, sněg (u pô lěta) zateći. — Papa Pio V. odredio je, da se ova uspomena slavi po svem širokom světu.

f) Sveta krunica slavi se pèrvu nedělju listopada, ujedno s uspomenom na morsku pobědu što ju kèrstjani odèržaše nad Turci kod Lepanta god. 1571. zazivajuć u pomoć bl. děv. Mariju. (Odtud je ovaj blagdan pro-

zvan takodjer: uspomena bl. děv. Marije od poběde). — Pristoji se, da se takodjer ovih svetkovinah zahvalimo Bogu na neizbrojenih milostih, što jih je po zagovoru bl. děv. Marije podělio čověčanstvu.

Prije nego li predjemo na tretji odsěk, razlažuć blagdane svetacah, progovorit ćemo takodjer dvě tri rěči o blaženih nebeskih duhovih ili angjelih.* Medju angjeli razlikuje se obično devet stepenah (sborovah ili korah), polag nauka sv. Gèrgura velikoga, naime: angjeli, praangjeli, sile, moći, poglavice, velikasi, prěstoli, kerubini i serafini. Navlastito slavi cèrkva sveta tri praangjela: Mihalja, Gabrijela i Rafajela. — Mihalj znači naški: „Tko je kao Bog;“ Gabriel: Jakost božja; Rafael: Lěčnik božji. — Nadalje slavi cèrkva uspomenu sv. angjelah čuvarah (pèrvu nedělju rujna), opominjuć nas, da se svaki pobožno zahvali svomu angjelu čuvaru; odlučiv ujedno, glas mu věrno slušati i opomene slěditi.

Odsěk tretji.

Blagdani svetacah.

Što su zvězde na nebu, to su svetci u cèrkvi. Svetci nam sjaju i světle světlom sv. věre, koju su junački pred světom izpovědali; světle nam krěpostnim životom i pokazuju, da nam željami valja směrati u nebo.

Proglašujuć koga pokojnoga pravověrnika blaženim ili svetcem, prima ga katolička cèrkva (kako se veli) u zapisnik svetacah, te ga javno štuje i zazivlje na

---

* Rěč „angjeo“ dolazi od gèrčke rěči „angelos“, što znači „poslanik“.

zemlji. Blaženim proglašena pokojnoga pravověrnika, štuje i zazivlje javno gděkoja obćina ili pokrajina; svetcem pako proglašena štuje i zazivlje javno cělokupna katolička cèrkva; s toga valja razlikovati: da li je koji pokojni pravověrnik samo blaženim proglašen ili upravo svetcem. Ovako postupa cèrkva proglašujuć koga blaženim ili svetcem: Doznav za sigurno od suvremenikah, da je koji pokojni pravověrnik sveto živio i čudesa tvorio, potvèrdiv uza to i dotični biskup, da je ovo dvoje i sbilja istina; dèrži se u Rimu stroga iztraga, dapače upravo parnica. Zatim istom, pretresav zrelo sve okolnosti, proglasi sveti otac sud i dopušta budi gděkojoj obćini ili pokrajini, budi cělokupnoj cèrkvi, pokojnika štovati i zazivati. Proglašujuć dèrži se obično sjajna svetčanost u cèrkvi, što ju sveti otac na to odredi. Slika se dotičnoga blaženika ili svetca razvije i pèrvi put na znamenje javnoga štovanja izmetne; a zatim, zazvav u pomoć duha svetoga, zabilježi mu se ime svetčanom odlukom u „zapisnik svetacah“. — Odovud vidimo, kako pametno i brižljivo radi sv. mati cèrkva proglašujuć svetce; pa s toga nas netreba niti najmanje strah biti, da bi tko nevrědan uvèrstjen bio medju svetce, jer duh sveti ravna cèrkvu. Cèrkva slavi svetce pod različitimi obćenitimi imeni: apoštoli, mučenici, izpovědnici, děvice i udovice. Napose slavi se:

1. Blagdan poglavicah apoštolskih sv. Petra i Pavla.

Ovaj se blagdan slavi 29. lipnja, jerbo su ista dva apoštola iste godine u istom gradu — Rimu — pogubljena, naime sv. Petar i Pavao, kao što spominje sv. cèrkva pěvajuć: „Slavni poglavice zemaljski, kao što su se ljubili u životu, tako se nisu razstali niti na samèrti. Sv. je Petar razapet umro na križu, a svetomu je Pavlu (buduć rimski gradjanin) glava odsěčena. Ovaj se blag-

dan osobito slavi s toga, što je sv. Petar bio vidjena glava, a sv. Pavao stup cèrkve.

Uza to slavi se u svakoj pokrajini po jedan zaštitnik, komu se pokrajina osobito u pomoć utiče. Osobito se uzima koji domaći svetac, koji se je za dotičnu pokrajinu posebnih zaslugah stekao. U Magjarskoj (a odtud i kod nas) slavi se sv. Stěpan, kralj; u Českoj sv. Věnceslav i Ivan Nepomuk; u Moravskoj sv. Ciril i Metod; u Hèrvatskoj sv. Rok; u Dalmaciji sv. Spiridion; u Slavoniji sv. Ilija prorok itd.

2. Blagdan svih svetih (svesvete).

Uspomenu svih svetih slavi cèrkva 1. studenoga, sětjajuć nas, da smo združeni sa svetimi na nebu, što jih mi štujemo i zazivljemo, a oni se za nas Bogu mole. — Ovaj je blagdan uveden osobitom sgodom: Bivši u Rimu krivobožki hram pod imenom „pantheon" (svebožište), osvojiše ga kèrstjani i posvetiše pravomu Bogu. Kašnje posveti papa Bonifacij IV. ovu cèrkvu na čast bl. děv. Mariji i svim svetim; a Gèrgur IV. naredi (god. 834.), da se po svem širokom světu slavi blagdan na čast svim svetim bilo jim glasa na zemlji ili nebilo.

Dušni ili mèrtvi dan.

Izpověđiv cèrkva na blagdan svih svetih do podne svoje obćinstvo sa slavodobitnom cèrkvom; izpověda već po podne svoje obćinstvo sa tèrpećom cèrkvom svlačeć radostnu bělinu, a oblačeć žalostnu cèrninu, te naricajuć poput sladke majke milu si dětcu u sužanjstvu. Svatko gleda ovaj dan, da si uzbere makar poslědnji cvětak, što ga nije dohvatio jesenski mraz, te ga oběsi o križ nad grobom svoje rodbine;

svaki gleda, da upali voštenicu nad grobom svojih pokojnih! — Višajuć cvětje na križu pokojnih, izpovědamo, da vez ljubavi izmedju njih i nas nije prekinut; a paleć svěće, želimo, da jim světi světlo nebesko, dok se i mi s njimi sastanemo. — Kamo sreće, da bi svi kèrstjani ovako kèrstjanski slavili dušni dan! — Ovu je uspomenu uveo (god. 998.) benediktinac opat Odilo u svom samostanu najprije, a zatim ju je naredila cèrkva posvuda 2. studenoga. Taj dan se slavi cèrna misa za pokojne; a srěd cèrkve se naměste nosila (skolke) i zastru cèrnim pokrovom, ovaj nam prizor predstavlja groblje.

Poglavje četvèrto.

O světih činih.

Svetimi čini zovu se pravo govoreć oni Bogom odredjeni čini, što već od sebe polag uredbe božje směraju na posvetjenje čověka, a to su: svetotajstva; što jih imade sedam. Zatim se ovamo uzimaju takodjer uredbe cèrkvene, kojimi cèrkva u ime Isusovo gděkoje milosti od Boga prosi, a to su tako rečene blagoslovine (sakramentalija).

Odsěk pèrvi.

Svetotajstva.

I. Sveto kèrštenje.

Kèrštenje je naredjeno od Isukèrsta, da se po njem očistjen čověk od grěha iztočnoga i drugih prije kèrštenja učinjenih, priluči pravoj cèrkvi, zavěriv joj se ujedno, da će joj biti věran član do smèrti. Buduć pako da nemože děte, stopram se rodiv na svět, samo govoriti, s toga govore město

njega kumovi, kojim je zato dužnost, brinuti se, da bude děte kèrstjanski odhranjenjo, ako mu pomru roditelji ili s nemarnosti propuste svoju dužnost.

Dětetu se naděne ime kojega svetca na kèrštenju, čiji mu priměr valja slěditi za života. Ako li se danas gděkada naděvaju dětei krivověrska ili upravo poganska imena radi puke taštine (tobož da se děte nezove običnim imenom), to nam pokazuje, da je ohladnila ljubav prama kèrstjanskim krěpostim.

Donesav děte na sv. kèrštenje; čeka kum s kumčetom na cèrkvenih vratih na svetjenika; a to nas sětja nauka svete cèrkve, da čověk jedino po svetom kèrštenju ulazi u cèrkvu i da bez kèrštenja neima nikomu spasa.

Nadošav svetjenik pita* děte: „Kako ti je ime"; a pošto odgovori kum na město děteta, dahne svetjenik dětetu triput u lice; a to nam znamenuje, da će se děte po sv. kèrštenju preporoditi na novi duševni život po milosti presv. trojstva; kaogod što je Bog podělio duhovni, vèrhunaravski život pèrvomu čověku dahom svojih ustah.

Svetjenik napravi zatim palcem dětetu križ na čelu i pèrsih, a to nas opominje, da se nesramimo svetoga križa, nego dapače da se njim ponosimo i nauk propetoga na križu spasitelja poput najdragocěnijega blaga u sèrdcu (u nědrih) čuvamo.

Na to izmoliv svetjenik něku molitvu, dade dětetu malo soli u usta. Od soli postaje jelo tečno i meso se

* Ovdě slěde obična kod nas pitanja:

Odgovaraš li se vraga? (Odgovaram).

I svih njegovih dělah? (Odgovaram).

I sve njegove oholosti? (Odgovaram).

Věruješ li u Boga otca, svemogućega stvoritelja neba i zemlje? (Věrujem).

Věruješ li u Isukèrsta sina njegova jedinoga, gospodina našega rodjenoga, mućenoga? (Věrujem).

Věruješ li u duha svetoga, svetu cèrkvu katoličku, svetih obćinstvo, odpuštenje grěhah, pùti uzkèrsnutje, i život věčni? (Věrujem).

čuva da netrune; s toga znamenuje takodjer sol na sv. kèrštenju, da nam sveta věra sladi sve zemaljske brige i nevolje, a k otomu nas čuva od propasti grěha. Skoro kod svih narodah znamenuje sol mudrost i zrelu pamet; pa tako i kod nas.

Sada svetjenik svèršiv kratku molitvu zaklinje duha paklenoga, ne zato, kao da bi děte obsědnuto bilo od duha paklenoga; nego s toga, što je svaki grěšnik (dakle i děte s iztočnim grěhom) pod oblasti duha paklenoga; doklam se grěha neręši.

Napraviv zatim križ na čelu dětetu, digne svetjenik ruku iznad děteta; a to znamenuje, da će děte do skora doći pod otčinsku zaštitu i oblast svetoga duha.

Nadalje čita svetjenik evangjelje, gdě Isus govori: „Pustite malene, da dodju k meni;“ a to nam znamenuje ljubav Isusovu prama istoj dětci, kojim je stekao na križu milost, da mogu dospěti u kraljestvo nebesko, ako su samo kèrštena te umru prije, nego li dodju k razumu.

Zatim opomene svetjenik kumove i okolo stojeće (ako jih ima), da mole: otče naš, zdravo Marijo i věrovanje, gdě se sadèržaju najglavnije istine naše sv. věre; a na to ide opet zaklinjanje.

Svetjenik pljunuv zatim na dlan lěve ruke svoje, uzme malko prašine pèrsti desne ruke, napravi od nje maz, te pomaže dětetu uši i nos govoreć: »Efeta« (otvori se); to nas pako sětja na čudo, kada je jedan put Isus izlěčio gluhoněma, pomazav mu jezik slinom (pljunkom) i utakav mu pèrst u uši; a drugi put slěpca od poroda, pomazav mu oči slinom i prašinom. Ovaj obred znamenuje, da ima děte, kada doraste, na sva osětila primati i izvèršivati nauk Isusov.

Stopram sada vodi svetjenik děte, zabaciv na njega jedan kraj naramnice (štole), u cèrkvu, te zapitav: Je li děte doma kèršteno, nastavlja pitajuć děte: „Odgovara li se vraga“ itd., kao s početka.

Zatim maže děte svetim uljem na pèrsih i srěd ramenah, što znamenuje, da će děte po sv. kèrštenju steći od Boga milost, da uzmogne odolěti napastim paklenim (zato na pèrsih); a uza to, da uzmogne snositi sve suprotivštine na putu spasenja (zato srěd ramenah) i poslě toga pita nadalje: „Věruješ li u Boga otca“ itd., kao prije; pridodav još pitanje: „Hoćeš li u kèrstiti?“ te odgovor: „Hoću.“

Dovèršiv ovu pripravu ide samo kèrštenje. Svetjenik polěva dětetu glavu triput unakèrst govoreć jedanput: „Ja te kèrstim u ime otca i sina i duha svetoga. Amen.“

Na to umočiv palac u svetu krizmu, maže svetjenik dětetu těme na glavi, a to znamenuje, da je děte dostojanstvo kèrstjansko steklo po sv. kèrštenju, kao što spominje sv. Petar, pišuć kèrstjanom: „da su odabrano pleme, kraljevsko svetjenstvo, sveti puk.“ (I. Petr. 2, 9.)

Izza toga pruži svetjenik dětetu bělu opravicu, a to znamenuje stečenu po sv. kèrštenju nevinost i čistoću od grěha.

Napokon pruži svetjenik kumu (na město děteta) goruću svěću u ruke, opominjuć ga, da neokaljano čuva svoje kèrštenje, te světi světlom svete věre i dobrih dělah pred ljudmi do sudnjega dana; a zatim mu dade blagoslov govoreći. „Ajde u miru i Bog bio s tobom.“

II. Sv. Potvèrdjenje.

Sv. potvèrdjenje naredjeno je, da nas potvèrdi u věri, stečenoj na svetom kèrštenju, kao što mu svědoči već ime. Prije potvèrdjenja kleknu dětca e pobudjuju věru, uhva-

nje i ljubav, za koje moraju odlučni biti žèrtvovati isti život. Zatim moli biskup sklopljenih rukuh, da sv. duh očisti od grěhah sve, koji će primiti sv. potvèrdjenje, te da jih pripravi za ovu milost. Na to razkriliv ruke moli, da sveti duh izlije na njih svojih sedam darovah. — Sada metnuv klobuk na glavu polaže biskup — sve jednom po jednom — ruke na glavu i maže ga na čelu sv. krizmom unakèrst, govoreći: „Znamenujem te znamenjem svetoga križa i potvèrdjujem te krizmom spasenja u ime otca i sina i duha svetoga Amen.“ Što biskup ruke polaže, znamenuje, da će Bog štititi one, koji su potvèrdjeni i da će jim biti u pomoći u borbi protiva zlu. Krizma znamenuje duhovnu jakost u věri, a pravi se od ulja i balzama; — ulje gori, pa s toga znamenuje oganj sv. věre, što ga duh sv. na svetom potvèrdjenju u sèrdcu potiče, balzam pako (što se prilěva ulju), sětja nas, razprostiruć svoj ugodni miris, da širimo miris dobrih dělah na sve strane. — Križ na čelu opominje nas, da se nesramimo svoje věre, nego da ju rěčju i dělom javno izpovědamo. — Napokon udari biskup malko potvèrdjenika *po* obrazu govoreć: „Mir s tobom“, a ova nas pljuska opominje, da moramo pripravni biti podnositi sve nevolje i progonstva dragovoljno za věru. Něki misle, da se pljuska i zato daje, da si děte zapamti, da je potvèrdjeno. — Za potvèrdjenja dèrži kum kumčetu desnu ruku na desnom ramenu, a to sětja kuma, da mu je dužnost u pomoć priteći kumčetu u napastih i nevoljah, te ga savětom i priměrom poticati na dobro. — Za biskupom ide jedan svetjenik taruć sveto ulje s čela pamukom, te pobiruč běle vèrpce, što se vežu oko čela, da se sveto ulje kakogod nerazalije po glavi. (Pamuk se i vèrpce kašnje sažgu). — Napokon moli biskup, da Bog utvèrdi svetost, što ju je započeo u nas, te děli blagoslov. Stopram sada je slobodno potvèrdjenikom ići kući.

III. Presveto oltarsko otajstvo.

Isukèrst je svetčano naredio presveto oltarsko otajstvo dan prije svoje muke, kada je blagovao s učenici vazmenoga jaganjca, a to je bivalo obično pred noć, pa odtud je i prozvano ovo otajstvo „zadnjom večerom." Ovo se otajstvo može uzeti u dvě ruke; u jednu je žèrtva (novoga zavěta), te se zove sveta misa;* u drugu je hrana duše te se zove sveta pričest.

1. Žèrtva novoga zavěta (sveta misa).

Jezgra cěloga kèrstjanstva jest žèrtva novoga zavěta, sto ju je prikazao Isukèrst, pravi sin božji, na žèrtveniku križa svomu otcu nebeskomu za grěhe cěloga světa. Sa dèrveta križa curi sveta kèrv nedužnoga jaganjca za grěhe světa još sveudilj, niti neće presahnuti do věka, nego će poput živoga vrela izvirati dan na dan u cèrkvi, utemeljenoj po Isukèrstu, na spas světu. Isukèrst, žèrtvovav se jednoć ukupno za nas na križu; naredio je, da se na uspomenu ove njegove ljubavi ponavlja njegova žèrtva sveudilj do konca světa u cèrkvi; a odtud da svaki posebice dionikom postane stečenoga na križu odkupljenja. Sveta misa dakle nije drugo, nego sveudiljna uspomena žèrtve Isukèrstove na križu, samo je nekèrvna. Isukèrst je takodjer i ovdě ujedno žèrtva i svetjenik. — Kakvo čudo, što je cèrkva ovaj sveti čin izkitila najznamenitijimi obredi, hoteći nam što bližje pred oči doněti uznositost ove žèrtve i sèrdce što živahnije uzbuditi, da promatra veličinu ljubavi i mudrosti božje u ovoj svetoj žèrtvi?!

---

* Rěč „misa" jest latinskog koréna te znamenuje „odaslanje" ili odpust. Bio je naime običaj starinsko vrěme, da je poslužnik više putah od žèrtvenika vikao „misa" (odpust), jer je bilo pravověrnikah, koji su směli samo doněkle biti za službe božje u cèrkvi. Danas je slobodno svakomu pod cělom misom ostati; pa s toga se govori (pěva) samo na koncu: „Ite missa est." (Idite odpust je!)

Akoprem se nije sveta misa od početka kèrstjanstva tako veličanstveno slavila kao danas, ipak je stalno, da su joj glavne strane bile iste, koje i danas, te se dade razlučiti u misi tri strane, naime: 1. priprava, 2. prava misa, 3. svèršetak mise.

A. Priprava.

Pomoliv se, izpitav savěst, te ako treba izpovědiv se takodjer, opere si misnik ruke, a zatim oblači propisano ruho. Obukav se ide s podvornikom k žèrtveniku, naměsti kalež srěd žèrtvenika, pokloni se križu, otvori knjigu, te silazi oborenih očijuh i sklopljenih ruku na podnožje žèrtvenika. Na podnožju se prekèrsti, te izměnce moli sa podvornikom 42. pěsan, gdě David očituje svoju želju za svetim šatorom.* Misnik moli na podnožju žèrtvenika iz poniznosti prama Bogu, pred kim imade posredovati za puk.

Scěneć se nevrědnim stupiti pred Višnjega radi grěhah svojih, prigne se misnik duboko, te moli na glas občinsku izpověd; govoreć pako: moj grěh, moj grěh, moj preveliki grěh, udara se skrušeno triput u pèrsa. Dovèršiv pokajanje i primiv odrěšenje grěhah, diže razkriljene ruke prama nebu i sklopiv jih moli: uzilazeć k žèrtveniku „Uzmi od nas grěhe, molimo te gospodine, da uzmognemo čistim sèrdcem unići u presvetište, po Isukèrstu gospodinu našem. Amen. Na to poljubi žèrtvenik u sredini, te ide na lěvu stranu žèrtvenika, a tamo moli tako zvani ulaz (u svetu misu) i dovèršuje ga moleć: Slava otcu i sinu itd.** pokloniv glavu prama propelu. Sada moli, primaknuv se u sredinu žèrtvenika šest putah: Gospo-

---

* Za mèrtvačke se mise izpušta ova pěsan, a to znamenuje, da duša pokojnikova, buduć da nije još čista, nesmije izaći pred lice božje.

** Za mèrtvaćke mise moli svetjenik (město: Slava otcu itd): „Pokoj věčni daruj jim gospodine“ itd.; — a niti nemoli: „Gloria“ kao obično.

dine smiluj se (Kyrie eleyson) i triput: Isukèrste smiluj se. (Christe eleyson), zazivajuć milosèrdje presvetoga trojstva; na to pako, dignuv u vis ruke i sklopiv jih moli angjeosku pěsmu: „Slava Bogu na visini* (Gloria in excelsis Deo) slaveć porod sina božjega na svět, kao što su ga někoć slavili angjeli u Betlehemu. Zaključiv, obrati se k puku, te razkriliv ruke govori: „Gospodin s vami“ (Dominus vobiscum); a na město puka odgovara podvornik: „I s duhom tvojim“ (Et cum spiritu tuo.)

Svetjenik ljubeć žèrtvenik, izkazuje štovanje i zahvalnost Isukèrstu na velikoj milosti, što smije prikazivati Bogu svetu žèrtvu. Što svetjenik čestje u misi razkriljuje ruke, znamenuje, da moli i blagoslivlje. Lěpi pozdrav: Gospodin s vami“, što se sedam putah ponavlja za svete mise, sětja nas, da se jezgra katoličke službe božje sastoji u tom, da misnik i puk budu jednoga sèrdca i jedne duše. Něki pobožni misnik piše ovako ob ovih obredih: „Ja ljubim svoga gospodina i spasitelja od sèrdca (ljubeć žèrtvenik), a primiv blagoslov od njega, obratjam se k puku, gèrlim ga u duhu, te dělim mir Isusov dalje medju bratju.“

Zatim ide misnik opet na lěvu stranu žèrtvenika i moli molitve, koje se zovu sbornice** te su prilagodjene blagdanu, a svèršuju se u ime Isusovo; na što puk odgovori: „Amen“ (bilo tako). Zaključiv misnik molitve, čita jedan odsěk svetoga pisma, budi staroga, budi novoga zavěta (obično iz listovah svetoga Pavla), a na svèršetku odgovori puk: „Deo gratias“ (Bogu hvala). — Starih cèrkvenih vremenah čitan je ovaj odsěk na pouku onim, koji su se pripravljali da prime svetu věru, zato se je čitatelj popeo na

* „Gloria“ se uzima uvěk, izuzam kada je plavo ruho u misi.

** „Sbornice“ se zovu odtud, što jih misnik moli sabrav želje svikolikih pravověrnikah.

uzvišenije město; a dokle bi ovaj čitatelj silazio noseć knjigu na žèrtvenik, pěvao bi puk koju pěsan, što je odtud prozvana takodjer postupna pěsan (graduale).

Izza ovoga pěvanja ide evangjele. Svetjenik idué na desnu stran žèrtvenika, prigne duboko glavu, moleć od Boga milost, da mu očisti sèrdce i ustne, te uzmogne valjano i dostojno navěštati sveto evangjelje. Onda ide na drugu stranu, prekriži palcem početak evangjelja; a to znamenuje, da je nauk evangjeoski nauk razpetoga Isukèrsta. Misnik, a i vas puk ustanu na to i kèrste se; a to znamenuje, štovanje prama rěči Isukèrstovoj, jer se pristoji, da sluga stoji, kada gospodar govori. U Poljskoj je bio někoć običaj, da su plemići prije evangjelja tèrgli sablje i za evangjelja gole dèržali, što je znamenovalo, da su pripravni za evangjelje i na vojsku ići, makar i sami glavu izgubili. — Misnik, a za njim gděšto i puk, križaju si čelo usta i pèrsa, a to nas sětja, da se nesmijemo stiditi věre (zato čelo); da izpovědamo rěčmi svoju věru (zato usta); da čuvamo věrno nauk Isusov u sèrdcu te dragovoljno i život za njega pregorimo (ako uztreba; — zato pèrsa). Pročitav evangjelje odgovara puk „Slava tebi Isukèrste“ (Laus tibi Christe), a misnik, poljubiv evangjelje (štovanje), govori: „Po pročitanom evangjelju izbrisali nam se grěsi.“ — Starih vremenah tumačeno je zatim evangjelje ili je propověd bila.

Dovdě smědoše starih vremenah kod mise biti katekumeni, (t. j. oni, koji su se pripravljali za sveto kèrštenje) i javni pokornici; pa s toga je misa dovdě zvana: misa katekumenah. Poslě propovědi polagao je biskup ruke katekumenom i pokornikom, molio se je Bogu za nje i blagoslivao jih, a podvornik (djakon) bi na glas viknuo: „Ite missa est“ (Idite, odpust je), da izadju iz cèrkve oni, kojim nije bilo slobodno dulje u cèrkvi ostati. Onda ide misa za pravověrnike.

Pročitav sv. evangjelje, ide misnik na srěd žèrtvenika i moli věrovanje sabora nicejsko-carigradskoga.* Pročitav naime samo gděkoji član věre u evangjelju; izpověda zatim misnik (moleć věrovanje) sve članke věre (ili bar većinu). Moleć u věrovanju: „začet po duhu svetom od děvice Marije i čověkom postao“ poklekne misnik, klanjajuć se i hvaleć Bogu na milosti, što je druga božanska osoba primila na se narav čověčju. Konačno prekèrstiv se misnik, poljubi žèrtvenik, obrati se k puku, pozdravi ga govoreć: Gospodin s vami;“ a na to se opet okrene k žèrtveniku, te govori: „Oremus“ (Molimo), te čita molitvu za prikazanje. Za prikazanja žèrtvuje svetjenik Bogu kruh i vino i to nekvasan (u prosto) kruh pšenični; jerbo je Isukèrst slavio poslědnju večeru vazmenih danah, kada su židovi jeli kruh u prosto. Misnik diže na plitici krnh u vis k Bogu moleć za sebe, za sve naokolo, za sve kèrstjane žive i mèrtve. Zatim spusti sv. hostiju (prekriživ njom iznad tělovnika), dolě na razastèrti tělovnik. Dizati žèrtvu u vis, bio je običaj već staroga zavěta, a znamenuje, da prikazujemo Bogu darove dragovoljno. Zatim uzme misnik kalež, utoči něšto vina, prilije malko vode te i njega poput kruha diže u vis i moli; a spustiv ga zatim isto tako, pokrije ga poklopcem, te naklonův se srěd žèrtvenika moli. Svèršiv pako molitvu i poljubiv žèrtvenik, okrene se razkriljenih rukuh k puku govoreć: „Orate fratres“ (Molite bratjo, da moja i vaša žèrtva ugodna bude Bogu, otcu svemogućemu). Na to mu odgovara puk: „Primio gospodin ovu žèrtvu iz rukuh tvojih na hvalu i slavu imena svoga, na našu takodjer korist i cěle svoje svete cèrkve.“ — Obèrnuv se zatim misnik pri-

* Věrovanje se moli po svih blagdanih gospodnjih, i nedělah, po svetkovinah bl. děv. Marije, angjelah, apoštolah; naučiteljah cèrkvenih, na dan Marije Mandalěne i kada je kakva veća posebna svetčanost.

mětne molitvi: „Amen," te sada moli otajnicu* (molitvu), a izza nje moli uznosito tako zvani predgovor (prefaciju), hvaleć Bogu na svih dobročinstvih i slaveć ga po Isukèrstu sa svimi angjeli i dvoranici nebeskimi. Ova se molitva pěva za velike mise, a „predgovorom" je prozvana odtuda, što je neposredna priprava za pravu misu. Uznesav se misnik ovom molitvom bi reć do angjeoskih sborovah, klica od radosti pěvajuć s njimi pěsmu hvale božje: „Svet, svet, svet gospodin Bog četah," a na to zazvoni zvonce pozivljuć puk, da se i on složi s angjeli pěvajuć u tri put: „svet". Sada valja da svi u cèrkvi pobožno kleknu, jer počima prava misa.

B. Prava misa ili kanon.**

Izza serafinskoga slavospěva: „Svet, svet, svet" itd., digne misnik oči i ruke prama nebu, a na to obori oči, te sklopiv ruke, prisloni jih na žèrtvenik, prigne duboko glavu i poljubi žèrtvenik, zatim razstavi ruke i križajuć iznad kruha i vina u tri put moli: da Bog otac po Isukèrstu sinu svomu primi i blagoslovi pripravljene darove za žèrtvu. Ovi obredi sětjaju misnika, da mu odsele valja osobito pobožno i skrušeno moliti gděno se je primaknuo već trenutak, da se kruh i vino obrati u tělo i kèrv Isukèrstovu. Zatim se moli misnik Bogu, da primi svetu žèrtvu, što ju prikazujemo za sreću, mir i napredak cèrkve, skupa sa njezinim vèrhovnim glavarom — papom I. i biskupom I. (a kod nas se dodaje kraljem i vladarom apoštolskim I.), koji cèrkvom upravljaju. — Sada sklopiv misnik ruke, moli napose za one, koji su mu preporučeni, ili za koje je odlučio mo-

* Ova se molitva zove „otajnica", jer ju svetjenik tiho ili „otajno" moli.
** „Kanon" je gèrčka rěč te znamenuje: „pravilo ili propis"; s obzirom na svetu misu znamenuje propis stalni, kako valja žèrtvu prikazivati, jer se druge molitve kod sv. mise měnjaju, a kanon se neměnja.

liti (starih vremenah čitana su imena onih, koji su štogod u ime mise žèrtvovali). Spomenuv se misnik napose onih, koji su mu preporučeni, razkrili opet ruke, te moli za sve naokolo; a odtud se vidi, kako je koristno biti kod svete mise, kada se u svetoj misi posebno spominju oni, koji su prisutni.

Izručiv misnik potrebe vojujuće cèrkve Bogu, uzdigne pamet k svetim u nebu, s kojimi smo združeni obćinstvom svetih, te zazivlje u pomoć kraljicu nebesku i majku Isukèrstovu, vazda děvicu Mariju, svete apoštole i mučenike, da nam Bog po njihovu zagovoru usliša molitve. Okrěpljen tako priměrom svetih, prima se misnik najsvetijega posla pod nebom. Položiv ruke na svete darove za žèrtvu, rekao bi, da metje svoje i nazočnoga puka grěhe, želje i prošnje na onoga, koji je iz ljubavi prama nam žèrtvom postao, a na to se pozvoni na podizanje. — Misnik čini za podizanja isto, što je činio Isus za poslědnje večere. Uzev u ruke kruh, hvali misnik òtcu nebeskomu i govori tiho: „Ovo je tělo moje," a na to poklekne, klanjajuć se svetomu tělu i podigne ga u vis, da mu se i puk klanja. Zatim primi kalež s vinom, hvali takodjer otcu nebeskomu i govori: Ovo je kalež kèrvi moje, novoga i věkovitoga zavěta; otajstvo věre, koja će se za vas i mnoge prolěti na oproštenje grěhah, te opet poklekne i podigne svetu kèrv. — Prostèrti na okolo pravověrnici na kolěna, kucaju se pobožno i skrušeno u pèrsa govoreć: Isuse tebi živim; Isuse tebi umirem; Isuse tvoj sam živ i mèrtav. — Sveta kèrvi, operi me; sveta kèrvi, okrěpi me; sveta kèrvi, očisti mi dušu od grěhah.

Izza podizanja moli misnik: da Bog primi blagovoljno žèrtvu križa poput někadanje žèrtve Abelove, Abrahamove i Melkisedekove; ne tobož da su ove starinske žèrtve odličnije bile od današnje žèrtve, nego svetjenik moli, da Bog ovu spasonosnu žèrtvu primi iz naših rukuh istom ljubavju,

kojom je někoć primio darove ovih pobožnih ljudih staroga zavěta, koji su znamenovali žèrtvu svete mise. — Duboko prignuv glavu moli svetjenik, da si Bog dade po rukuh angjela svoga (pod kojim angjelom razumĕvaju nĕki samoga Isukèrsta, jerbo se i on gdĕšto zove angjelom u sv. pismu) prinĕti ovu žèrtvu na svoj uzvišeni žèrtvenik. Vĕrujuć dakle živo, da je sam Isukèrst prisutan na žèrtveniku, moli misnik za p o k o j n e p r a v o v ĕ r n i k e, navlastito za koje je obećao moliti. Moleć pako misnik za pokojne, da jim Bog oprosti grĕhe, padnu mu na pamet vlastiti grĕsi te udarajuć skrušeno u pèrsa govori: „i n a m g r ĕ š n i k o m“ da nas Bog, ne po zaslugah, nego iz milosti primi u broj svetih izabranikah svojih. Na to spominje svetjenik od nemalo svakoga staleža ponĕke svetce; a to nas sĕtja, da može čovĕk svakoga staleža, svake dobe i plemena svet biti. Ova se molitva dokonča kao obično: p o I s u k è r s t u g o s p o d i n u n a š e m; a zatim nastavlja misnik križajuć triput rukom iznad obadvĕ spodobe, te govoreć: „P o k o m s v e o v o d o b r o s v e u d i l j s t v a r a š, p o s v e t j u j e š, o ž i v l j u j e š, b l a g o s l i v l j e š i n a m d ĕ l i š.“ Ovdĕ se spominju sva dobročinstva, što se očituju u presv. otajstvu: Bog je kruh i vino u prirodi „stvorio,“ za prikazanja „posvetio“, za podizanja „oživio“, za duševnu nam hranu „blagoslovio“, koju nam za svete pričesti „dĕli“. Nĕki uzimaju takodjer, da se ovimi rĕčmi blagoslivlju prirodni darovi, na mĕsto kojih je kruh i vino na žèrtveniku. — Na to odkrije misnik kalež, poklekne, te križajuć svetom hostijom pet putah iznad kaleža, govori: „p o † n j e m, s † n j i m i u † n j e m; t e b i o t c u † s v e m o g u ć e m u u j e d i n s t v u † d u h a s v e t o g a (podignuv malko u vis hostiju s kaležem), s v a č a s t i s l a v a p o s v e v ĕ k e.“ Amen. Tri pèrva križa iznad kaleža znamenuju Isukèrsta, koji je umro na križu, pa zato se i prave iznad kaleža, t. j. obojih spodobah jednoga otajstva; ovaj pako obred znamenuje: da je po Isu-

kèrstu (na križu), s Isukèrstom i u Isukèrstu ne samo došao blagoslov s neba na zemlju, nego je takodjer vratjena slava Bogu, koja mu je grěhom uzeta. Jerbo zatim odkupljenje nepripada samomu sinu, s toga se izvan kaleža takodjer prave dva križa, spominjuć otca i duha svetoga. — Sada ide priprava za svetu pričest, moleć: „otče naš“ (Pater noster). Zavèršiv „otče naš“ prošnjom: „dà izbavi nas oda zla“ moli nadalje misnik tiho, da nas Bog po zagovoru svetih izbavi od svih zalah: prošastih, sadanjih i budućih; a zatim uzev pliticu u desnu ruku medju pèrste, prekèrsti se njom misnik, te poljubiv ju podmetne pod sveto tělo. Kèrsteć se misnik pliticom, znamenuje nam, da se nemožemo mira uživati, što nam ga děli Isus u presvetom otajstvu, bez križa. Sada primi misnik svetu hostiju i razlomi na troje, a to znamenuje, da je Isukèrst umro na križu od nasilja; zatim prekriživ triput najmanjim dělkom iznad kaleža, govori: „Mir † gospodnji bio † vazda s † vami,“ na to ga spusti u kalež, te moli nadalje: „Ovo směšanje i posvetjenje těla i kèrvi gospodina našega Isukèrsta, bilo nam primajuć na život věčni. Amen.“ Što misnik želi mir puku i nad kaležem križa, znamenuje, da smo smèrtju Isukèrstovom mir stekli od Boga. Što se pako měša sveto tělo s kèrvju u kaležu, znamenuje (polag nauka sv. Alfonza Liguorija) sdruženje Isusovo na svetoj pričesti s dušom pravověrnikah. Dva veća děla svete hostije položi misnik na pliticu, a zatim poklekne, udara se tri put u pèrsa i moli: „Jaganjče božji, koji odnimaš grěhe světa. Smiluj nam se! — tretji pako put moli: „poděli nam mir!“* Na to idu

* Po svetčanom sv. misom (kada su tri svetjenika) zagèrli onaj, koj misu govori djakona (podvornika) govoreć: „Pax tecum“ (Mi s tobom); a djakon ide zatim dalje noseć ovaj pozdrav. — Za mèrtvačke mise govori se město: Smiluj nam se, dvaput: „poděli jim pokoj“; a tretji put: poděli jim pokoj věčni

*

tri molitve za svetu pričest; a napokon pokleknuv, primi misnik sveto tělo medju palac i kažipèrst lěve ruke, te udarajuć se do tri puta u pèrsa govori svaki put: „Gospodine nisam vrědan, da unidješ pod krov moj, nego reci samo rěčju i ozdravit će duša moja.“ — Na to blaguje misnik sveto tělo i pije svetu kèrv.

C. Svèršetak.

Poslě svete pričesti uzme misnik najprije malko suha običnoga vina, a zatim vina i vode, te popere kalež i pèrste; ako bi mu se možda koja čestica svete hostije gděgod prilěpila, da nepropadne. Onda otare kalež iznutra i pèrste čistilicom što bolje, te pokrije opet i zastre sveto posudje. Sada je žèrtva prikazana, pa zato se treba još zahvaliti Bogu moleć različite molitve. Misnik poklonuv se križu na žèrtveniku, ide na lěvu stranu moleć pričestnu pěsmu; štono su ju nekoć pěvali, doklam je biskup ili drugi svetjenik dělio svetu pričest. — Svèršiv ovu pěsmu, ide misnik na srěd žèrtvenika, poljubi ga, te obrativ se k puku pozdravlja ga, govoreć: „Gospodin s vami,“ zatim se vrati opet na lěvu stranu i moli molitve poslě pričesti, hvaleć Bogu na golemoj milosti, što je proslavio s pukom svetu žèrtvu. Vrativ se opet na sredinu žèrtvenika, poljubi ga misnik, obrati se k puku, pozdravlja ga govoreć: „Gospodin s vami,“ a zatim: „Ite missa est — idite misa je (gotova,)* Sada obrativ se k žèrtveniku moli misnik sklopiv ruke i prignuv glavu: da presv. trojstvo dragovoljno primi prikazanu žèrtvu, te zatim děli blagoslov svim nazočnim pravověrnikom. Napokon poděliv blagoslov moli misnik početak

* Kada je misa u plavom ruhu, kaže misnik: »Benedicamus Domino« (Blagoslivljajmo gospodina); a kada je mèrtvačka, kaže: »Requiescant in pace« (Počivale u miru). Obadva se puta pako obèrne licem prama žèrtveniku.

svetoga evangjelja po Ivanu: „U početku bijaše rěč i rěč bijaše kod Boga i Bog bijaše rěč“ itd.; rekav misnik: „rěč je postala tělom“, poklekne štujuć otajstvo uputjenja sina božjega. Ovo se evangjelje moli nemalo za svake mise, jer nam ono očito potvèrdjuje, da je odkupitelj naš pravi Bog, koji se kod svete mise za spasenje světa prikazuje svomu otcu nebeskomu. Zato pràvi misnik prije ovoga evangjelja križ na žèrtveniku i sebi na čelu; — na žèrtveniku, jerbo je na njem prikazana žèrtva, što ju je prikazao Isukèrst na križu, — sebi, jerbo je po njem prikazana. — Puk odgovori na svèršetku evangjelja: „Deo gratias“ (Bogu hvala), a misnik primiv kalež, vratja se moleć Bogu u riznicu (sakristiju).

Otajstveno razlaganje svete mise.

Žèrtva svete mise predstavlja nam k otomu cělu muku Isukèrstovu; s toga joj znamenuju pojedini dělovi pojedine prizore muke Isukèrstove.

Iduć misnik s podvornikom k žèrtveniku, sětja nas prizora, kada je Isus išao s učenici na Maslinovac. Misnik moleć na podnožju žèrtvenika, sišav na najnižji stepen, pokloniv se duboko i udarajuć u pèrsa, sětja nas, da se je Isukèrst u tri put molio Bogu u vèrtu, te da je od tuge i straha iznemogav na zemlju padao. Misnik uzilazi zatim k žèrtveniku te ga poljubi; a to nam znamenuje, da je Isukèrst išao u susret svomu izdajici, koji ga je poljubcem izdao. Misnik ide na lěvu stran žèrtvenika i moli ulaznu molitvu; — Isukèrsta uhvatjena i svezana vode sluge svetjeničke u kuću velikoga svetjenika, a Isus govori ovdě o svom nauku. Misnik se vratja na sredinu žèrtvenika moleć izměnce s podvornikom „Kyrie eleyson;“ a to nas sětja Isukèrstovih odgovorah na kojekakva pitanja i zatajenja Petrova. Misnik se obratja k puku — Isu-

kèrst se obratja k Petru, na što Petar udari u gorki plač. Misnik čita koji odsěk svetoga pisma — Isukèrsta pita Pilat na sudu o čem bijaše tužen. Misnik ide na desnu stranu žèrtvenika čitati evangjelje — Isukèrsta vode od Pilata k Irudu. Misnik se vratja od evangjelja — Isukèrst se vratja od Iruda k Pilatu. Misnik odkrivajuć kalež prije prikazanja, dižuć svetu hostiju i kalež u vis, sětja nas prizora, gděno su Isukèrstu svučene haljine. Kalež se pokrije poklopcem, a Isukèrstu nabijaju tèrnovu krunu na glavu. Misnik prignuv glavu blagoslivlje kruh i vino, — vojnici se klanjaju pospèrdno Isukèrstu, děle mu ćuške i udaraju ga tèrskom po glavi. Misnik si pere pèrste — Pilat peruć ruke proglasi Isukèrsta nedužnim. Misnik obrativ se k puku govori: „Orate fratres“ (Molite bratjo) — Pilat izvede Isukèrsta s ubojicom Barabom pred narod (da si jednoga na slobodu izabere) govoreć: „Ecce homo“ (Nuto čověka!); a odgovor podvornikov sětja nas na ljutu graju puka, tražeć: da Pilat pusti ubojicu na slobodu, a Isukèrsta da propne. Predgovor napokon predstavlja nam odsudu Isukèrstovu na smèrt.

Tiha misa (kanon).

Isus upèrtiv križ na rame nosi ga na Kalvariju. Ovaj nas dio svete mise sětja dakle, kako je Isukèrst nosio težki križ. Misnik uzdigne oči i ruke prama nebu, a zatim sklopiv ruke prisloni jih na žèrtvenik, prigne glavu i poljubi žèrtvenik. Ovo je uspomena, kako je Isukèrst primio dragovoljno križ, ljubio ga i upèrtio na rame. Misnik moli za žive — Isukèrst sretne plačuće žene, koje su ga pratile na Kalvariju. Misnik razkrili ruke nad kalež, te blagoslivlje kruh i vino — Isukèrsta gaze nogama neprijatelji i pribijaju na križ. Misnik diže sveto tělo i kèrv — Isukèrsta pribijena na križ u vis dižu. Uspomena za pokojne po-

slě podizanja sětja nas molitve Isukèrstove na križu za neprijatelje i ubojice. Misnik udariv se u pèrsa moli: „budi milostiv i nam grěšnikom — Isukèrst obećaje raj skrušenomu razbojniku na križu. Misnik moli „otče naš", a u njem imade sedam prošnjah — Isukèrst govori sedam rěčih na križu. Misnik lomi sv. hostiju — Isukèrst umire na križu. Misnik spusti najmanji dio svete hostije u kalež — duša Isukèrstova silazi u predpakao. Misnik se bije triput u pèrsa — mnogi se obratiše stojeć izpod križa i pokajaše za grěhe. Misnik se pričestja — Isukèrst bude položen u grob. Misnik čisti i zastire kalež — pobožne žene pomazaše tělo Isukèrstovo dragocěnom pomasti i zaviše u platno. Misnik ide na lěvu stranu žèrtvenika — Isukèrst uzkèrsnu slavno iz groba. Misnik obrativ se k puku pozdravlja ga: „Gospodin s vami" — Isukèrst ukazav se apoštolom, pozdravlja jih: „Mir s vami". — Zahvalnice (molitve) na svèršetku mise znamenuju, da se je Isukèrst više putah ukazivao učenikom svojim poslě uzkèrsnutja. Zadnji pozdrav na razstanku od svete mise: „Gospodin s vami," sětja nas na razstanak Isukèrstov od učenikah. Govoreć misnik: „Ite misa est," sětjamo se na prizor, kada je Isukèrst razaslao apoštole po světu, da propovědaju evangjelje. Blagoslov, što ga misnik děli na kraj mise, znamenuje blagoslov, što ga je Isukèrst podělio učenikom prije svoga uzašaśtja na nebo. Poslědnje evangjelje sětja nas, kako su apoštoli čekali, poslě uzašastja Isukèrstova, duha svetoga u Jerusolimu.

Znamenit je dakle svaki i nesětni dio svete mise, jerbo nam predstavlja koji toji dogadjàj muke i smèrti Isukèrstove; s toga nam se valja što pobožnije i dostojnije vladati za svete mise, a k otomu se tèrsiti, ako je ikako moguće, svaki dan slušati po jednu misu.

2. Presveto oltarsko otajstvo (sveta pričest).

Presv. oltarsko otajstvo, jest pravo tělo i prava kèrv gospodina našega Isukèrsta, pravověrnikom za duševnu hranu pod spodobom kruha i vina. Ovo se svetotajstvo zove takodjer sveta pričest* ili stol gospodnji, jerbo nam se sam Isus ovdě za hranu pruža. Oprav si dušu od grěhah svetotajstvom pokore, pristupljuje kèrstjenik směrnom pobožnostju k stolu gospodnjemu; podvornik izmoli obćinsku izpověd (Confiteor), opominjajuć pravověrnike, da još jednoć pobude pokajanje za grěhe. Zatim okrenuv se k puku, moli svetjenik: „Smilovao vam se svemogući Bog, te odpustiv vam grěhe, priveo vas na život věčni"; nadalje, križajuć nad pukom, moli: „Oproštenje, odrěšenje i odpuštenje grěhah vaših, podělio vam svemogući i milosèrdni gospodin." Uzev na to svetjenik sveto tělo medju palac i kažipèrst desne ruke, dèrži ga něšto u vis, da ga svi vide i da mu se klanjaju, te govori: „Evo jaganjac božji, koji odnimlje grěhe světa," a zatim ponavlja do tri puta: „Gospodine nisam vrědan" itd. Napokon metne sv. hostiju pravověrniku na jezik govoreć: „Tělo gospodina našega Isukèrsta, čuvalo ti dušu na život věčni. Amen."

IV. Svetotajstvo pokore.

Učinjeni po sv. kèrštenju grěsi, odpuštaju nam se u svetotajstvu pokore, ako se svesèrdno za njih pokajemo, te ako jih iskreno i podpuno izpovědimo odredjenomu svetjeniku. Izpovědaonica je dakle sudačka stolica, gděno svetjenik na město Boga sud děli na zemlji. Iduć u izpovědaonicu uzme svetjenik naramnicu (štolu) oko vrata, — a to mu

* Rěč „pričest" sastavljena je od glagolja „primiti" i od samostavnika „čest" (ili dio); te s toga znamenuje primiti dio — naime těla Isukèrstova u presv. oltarskom otajstvu.

znamenuje duhovnu oblast, — i to plave boje, koja znamenuje pokoru i žalost. Grěšnik, tužeć sam sebe pristupljuje ponizno na izpověd, a izpovědajuć se kleči. Misnik sudi poput sudca, zaslužuje li grěšnik oproštenje; pa ako zaslužuje, to ga odrěši, dignuv desnu ruku, križajuć nad njim i govoreć: „Ja te odrěšujem od grěhah tvojih u ime otca i sina i duha svetoga. Amen.“ O uzkèrsu nose gděgdě pravověrnici cedulje na izpověd, na kojih stoji obično pisano: da su dobro podučeni u kèrstjanskom nauku; svèršiv pako zatim izpověd, dobiju drugu od izpovědnika, da su se o uzkèrsu izpovědili polag dužnosti, što ju naláže četvèrta zapověd cèrkvena.

Odpust.

Odpustom se opraštaju vremenite kazni, što bismo jih morali tèrpěti, — pošto su nam već odpušteni grěsi; budi za zemaljskoga života, budi poslě smèrti u čistilištu. — Cèrkva odpušta kadikad pravověrnikom ove vremenite kazni, ako točno izpune naložene u to ime uvěte, naime: ako se izpověde, ako se goruće Bogu mole za cèrkvu, te se još drugimi dobrimi děli, kao što su: post i milostinja, odpusta vrědnimi ukažu.

Napose spominjemo ovdě odpust, što ga děli sv. otac papa svake 25. godine ili drugom kakvom sgodom, — budi da se novi papa izabere, budi da kakva velika nevolja udari na kèrstjanstvo, budi da se kakav sretan dogadjaj po cèrkvu sluči itd. Ovaj se odpust zove polag židovskoga jezika jubileum, jerbo je staroga zavěta slavljena svake petdesete godine svetčanost, koja je otvorena trubljavinom, a židovska rěč »jubal« znamenuje naški — trublja. Ove su se godine izravnali staroga zavěta kod židovah svi věrovnici i dužnici. Kod nas je prozvan ovaj odpust: sveto lěto.

Ovakav odpust proglasio je pèrvi put papa Bonifacij VIII. god. 1300., 18. veljače. Sveto se lěto proglasuje ovako:

1. Čita se javno odpustna bulla, t j. pismo papinsko, u kom se děli odpust budi kojoj biskupiji, budi cělomu kèrstjanstvu 2. Dèrže se svetčani prohodi.

Uvěti su slědeći: 1. odredjuju se posebne cèrkve na svakom městu, koje treba obaći i tudě propisane molitve izmoliti; 2. jednoga tjedna tri dana postiti; 3. svetotajstvo pokore i oltarsko dostojno primiti; 4. po volji prema svom imutku siromakom milostinju uděliti.

Starih cèrkvenih vremenah bila su četir razreda javnih pokornikah.

U pèrvom su se razredu zvali pokornici plačući. Ovi su stojali pred cèrkvenih vratih, gdě su prosili pravověrnike iduće u cèrkvu, da se mole Bogu za nje. — U drugom su se razredu zvali slušajući, koji su směli doduše slušati u cèrkvi propověd i tumačenje sv. pisma; ali su zatim morali izaći iz cèrkve. — U tretjem su se razredu zvali prostèrti; jer izašav slušajući iz cèrkve, ostali su ovi još něko vrěme prostèrti na zemlji, dok bi se za njih izmolile něke molitve; a zatim, primiv blagoslov polaganjem biskupovih i svetjeničkih rukuh te někoja děla za pokoru, izašli su i oni iz cèrkve. — U četvèrtom su se razredu zvali stojeći, koji su směli ostati do kraja kod svete mise stojeć; samo nisu směli nikakvih darovah prikazivati na žèrtvenik niti ići na sv. pričest.

Ova je javna pokora davana samo za javne grěhe, niti nije upravo od potrebe za oproštenje grěhah; pa zato, kaogod što ju je cèrkva s početka uvela, tako ju je kašnje i ukinula.

V. Svetotajstvo poslědnjega pomazanja (sveta pomast).

Isukèrst se je pobrinuo takodjer za umiruće. Hoteć jih okrěpiti svojom milostju, naredio je svetotajstvo poslědnjega pomazanja (ili kako něgdě govore: svetu pomast). Sv. apoštol Jakob piše (pogl. V. r. 14—15) ob ovom svetotajstvu: „Imade li tko bolestan medju vami, neka dovede starěšine cèrkve, da se nad njim mole mažuć ga uljem u ime gospodnje i molitva će ga věre spasiti i gospodin će ga pridići i

ako bude u grěsih, oprostit će mu se.“ Svetotajstvo poslědnjega pomazanja děli se samo onim kèrstjanom, koji su na smèrt bolestni. Izpověditv se bolestnik i okrěpiv si dušu svetom poputbinom, moli svetjenik nad njim, da mu Bog dade dovoljno snage, te uzmogne tèrpljivo podnositi boli, ili da mu Bog vrati izgubljeno zdravlje, ako je njegova sveta volja. Na to križajuć nad bolestnikom moli svetjenik ovako: „U ime otca i sina i duha svetoga, utèrnula se u tebi sva moć vražja polaganjem rukuh naših i zazivanjem svih svetih angjelah, praangjelah, patriarkah, prorokah, apoštolah, mučenikah, izpovědnikah děvicah i svih skupa svetacah. Amen.“

Zatim umočiv palac u sveto ulje za bolestnike i uzev jednu (izmedju šest) krugljicu od pamuka medju dva pèrsta, maže (jedno po jedno) svetjenik bolestniku oči, uši, nos, ustne, ruke i noge unakriž govoreć: „Po ovom svetom pomazanju i premilom svom milosèrdju, oprostio ti gospodin, štogod si očima, ušima itd. sgrěšio.“ Bolestniku se dakle maže sve pet ćutilah, jer krozanj dopiru napasti u dušu, koje nas vode na grěšne misli i požude, a njimi uza to i mnogo putah sgrěšimo. Světovnjakom, t. j. prostim kèrstjanom (koji nisu svetjenici), mažu se ruke na dlanu (iznutra); svetjeniku pako, izvana, jerbo su mu već posvetjene od biskupa iznutra, kada je primio svetotajstvo reda. Ako li je nagla pogibelj, pomaže se bolestniku samo čelo govoreć: Po ovom svetom pomazanju oprostio ti premilosèrdni Bog, štogod si sgrěšio ćutili svoga těla. — Na to moli svetjenik něke molitve, zatim primiv propelo, kriša njim pet putah nad bolestnikom; konačno pako nasloniv ruku bolestniku na glavu, děli mu blagoslov, te davši mu poljubiti sv. propelo, sětja ga težke muke Isukèrstove na

krizu, opominje ga, da se uhva u Boga i izruči u njegovu otčinsku volju.

Kućani treba da priprave prije svete pomasti nĕsto stucane soli, pamuka i vode, čim će si svetjenik otèrti i oprati pèrste od svetoga ulja. Ova se sol, pamuk i voda sažgu na ognju, da se nerazspe kakogod sveto ulje po zemlji. K otomu treba takodjer prirediti stol, prostèrv ga bĕlim stolnjakom i na njem napaliti dvĕ ili bar jednu svĕću; u sredini stola namĕstiti propelo, a sa strane metnuti u jednu kupicu svete, a u drugu obične vode i uzanj ručnik.

Uzev na um, kolika nam se milost dĕli po svetotajstvu poslĕdnjega pomazanja, zatim koli su lĕpi obredi, kojimi prati sveta mati cèrkva ovo otajstvo; osvĕdočit ćemo se, da je posve bezumno odvlačiti svetu pomast u bolesti, kao što rade gdĕkoji kèrstjani, tobož da nebi umèrli. — Ako li je komu sudjeno umèrti u bolesti, taj će umèrti, ako i neprimi svete pomasti; ako li mu je sudjeno ozdraviti, taj će ozdraviti, ako i primi svetu pomast.

VI. Svetotajstvo misničkoga reda.

Da se nauk Isukèrstov sačuva i predaje sveudilj čist, da se svetotajstva valjano dĕle; odabrao si je božanski utemeljitelj cèrkve, namĕstnike, koje je prozvao apoštole, te jim je u to ime predao i oblast govoreć: „Kaogod što je mene poslao otac, tako šaljem i ja vas.“ (Iv. 20, 21.) — Apoštoli su prenĕli svoju oblast dalje na biskupe i svetjenike, a ova se oblast dĕli svetotajstvom reda. (Sr. sab. Trid. s. XXIII). Nego se takodjer znade iz svetoga pisma i cèrkvene povĕstnice, da je već s početka bilo više stepenah u cèrkvenoj službi. Ponajprije se spominje cèrkveni glavar cĕle katoličke cèrkve — sveti Petar i njegovi naslĕdnici — rimski pape; a

ovim su opet podčinjeni ostali apoštoli i njihovi naslědnici — biskupi. Na nižjem su stepenu stajali učenici i misnici; jer kako nam pripověda evangjelje, odabrao si je Isus apoštole izmedju učenikah, te je apoštolom predao podpunu oblast; apoštoli pako i njihovi naslědnici — biskupi — rede si misnike, děleć jim ujedno oblast: obavljati duhovne poslove na kojem opreděljenu městu. Kašnje odabrali su si apoštoli djakone (podvornike), a zatim su se razvile i druge cèrkvene službe. — Redovah pako, s obzirom na svetu misu, imade samo sedam, po kojih se postupice ide do vèrhovnoga stepena — do misničtva.

U svetjenički se stalež prima „striženjem" (tonzurom) t. j. rezanjem vlasih na glavi, ostaviv golo těme i oblačenjem svetjeničke halje i kamžice, što ju svetjenici obično nose. Ovaj nam obred pokazuje, da se svetjenik imade odreći taštine světovne. — Za něko vrěme, uzima se onaj, koji odluči svetjenikom biti (ako je vrědan), u pravu cèrkvenu službu, primiv četiri nižja reda. Naime, prije nego li tkogod primi veće redove, mora něko vrěme biti u cèrkvi:

1. „Stražar" (ostiarius); stražarom bijaše dužnost starih vremenah otvarati i zatvarati cèrkvena vrata, pravověrnike u cèrkvu sazivati; izobćenikom pako, krivobožcem i židovom braniti u cèrkvu. Stražarski se red děli danas uručujuć ključe i zvonce.

2. „Štioc" (lektor); primiv ovaj red, slobodno je bilo čitati sveto pismo za službe božje; zato se děli ovaj red uručujuć knjigu.

3. „Zaklinjaoc" (eksorcista): njemu bijaše dužnost na zapověd biskupovu u ime Isusovo zaklinjati paklene duhove, kada bi koga obsěli; primajuć ovaj red, daje se knjižica, u kojoj su slične molitve.

4. „Svěćonoša" (akolyth); dužnost mu je bila staro doba svěče nažigati, kadionicu i světilnjake dèržati za službe

božje, vino i vodu pripravljati za žèrtvu. Dĕleć ovaj red daju se svĕtilnjaci, kadionica i kostarnice. — Ova se četir reda zovu „nižja," jerbo se njimi dĕli oblast samo za podčinjene cèrkvene službe.

(Poddjakonat). — Usposobiv se pripravnici cèrkveni, nauci i odličnim vladanjem, bijaše jim dopušteno koračiti i na više stepene. Imade tri ovakova viša stepena: poddjakonat, djakonat i presbyterat. Ova se tri reda dĕle pod misom. Pročitav list pridju pripravnici k žèrtveniku, biskup jih zatim opomene na težke dužnosti, što jih primaju uz ove redove govoreć: »Morate sveudilj uztrajati služeć Bogu — komu je služiti, kraljevati — i njegovom milostju čistoću čuvati.«* Na to se prostru biskup i pripravnici ničice pred žèrtvenik, a za toga se mole litanije svih svetih. Dignuv se biskup na svèršetku litanijah, moli: „Da Bog ove u prahu poniznosti prostèrte blagoslovi i posveti.« Zatim razloži biskup pripravnikom dužnosti, što jih imadu obnašati kod svete mise, naime: da imadu kalež i pliticu misniku dostavljati, vode u kalež prilĕvati i poslanicu čitati; zato se dade svakomu u ruke kalež s pliticom. Na to metje biskup redom svakomu naručnik (manipul) na lĕvo rame, govoreć: »Primi naručnik: kojim se znamenuju plodovi dobrih dĕlah. U ime otca" itd. Izza toga ogèrne biskup redom svakomu dalmatiku, dade jim misnu knjigu, koje se svaki dotakne, a biskup medjutim govori: »Primite listovnicu (knjigu), te imajte oblast listove čitati u svetoj cèrkvi božjoj za žive i mèrtve. U ime otca" itd.

(Djakonat.) Prije, nego li pričme rediti djakone, pita biskup jednoga izmedju okolo stojećih svetjenikah: Zna-

* Uz ovaj se sveti red prima ujedno dužnost: propisani od cèrkve časoslov (ili breviar) t. j. svetjeničku molitvu svaki dan savĕstno moliti.

deš li, da su vrědni?« Na to jim razloži biskup dužnosti, govoreć: »Djakonu je dužnost žèrtveniku služiti, kèrstiti i propovědati.« Zatim se mole litanije, te položiv biskup svakomu redom ruku, govori: »Primi duha svetoga, da budeš potvèrdjen, te odoliš vragu i napastim njegovim; u ime gospodnje.« Izza toga metje svakomu naramnicu (štolu) preko lěvoga ramena, daje jim dalmatiku i evangjelnicu (knjigu), koje se svaki dotakne, a biskup medjutim govori: »Primi oblast, toli za žive koli za mèrtve čitati evangjelje u cèrkvi božjoj; u ime gospodnje Amen.«

(Presbyterat, misničtvo.) Upitav biskup, jesu li pripravnici vrědni, sětja jih misničkih dužnostih, govoreć: »Misniku je dužnost prikazivati, blagoslivljati, predstojati, propovědati i kèrstiti.“ Na to idu litanije, izza njih dignu se svi te idu redom — dva a dva — pred biskupa; a biskup, položiv jim obadvě ruke (to isto rade i svi nazočni svetjenici) na glavu, govori: »Molimo se predraga bratjo! Bogu otcu svemogućemu, da umnoži na ovih svojih službenicih, koje je odabrao za misničku službu, svoje nebeske darove, da izpune njegovom pomoćju službu, što ju njegovom milostju primaju na se; po Isukèrstu gospodinu našem. Amen.“ — Što leže pripravnici na zemlji, znamenuje duboku poniznost pred Bogom, koji toliko dostojanstvo i oblast děli slabim ljudem otajstvom svetoga reda. Litanije svih svetih moleć, metju se pripravnikom pred oči uzori kèrstjanskih krěpostih; a polažuć ruke, znamenuje se nutarnje dělovanje božje milosti. — Zatim metje biskup redom svakomu naramnicu oko vrata, a prednja dva kraja unakèrst na pèrsa i ogèrne svakomu misnicu (casulu) do preko plećah. — Naramnica se misniku sasvim obuče, a to znamenuje, da se s misničkim redom děli podpuna

oblast. Naramnica se prikopča unakèrst preko pèrsah, a to znamenuje: da je misniku dužnost nositi križ Isukèrstov i lahko breme zapovědih božjih, te drugim ne samo rěčmi prednjačiti, nego i priměrom krěpostna života. Biskup i svi ostali kleknuv zazivaju sada duha svetoga pěsmom: »Dodji duše stvoritelju,« da pomaže krěpostju svoje milosti nove misnike Kèrsta, t. j. pomazanika. Na to umočiv palac u sveto uljo pravověrnikah, maže biskup svakomu redom obadva dlana unakriž — potěrav od palca desne ruke, pa do kažipèrsta lěve ruke; te od palca lěve ruke, pa do kažipèrsta desne ruke, moleć: »Dostoj se gospodine blagosloviti i posvetiti ove ruke, krěpostju našega pomazanja i našega † blagoslova. Amen.« Zatim križajuć biskup desnom rukom svakomu iznad ruke govori: »Bilo sve blagoslovljeno, što blagoslove ove ruke i što posvete posvetjeno i blagoslovljeno; u ime našega gospodina Isukèrsta.« — Vanjsko pomazanje znamenuje milost, koja uslěd svetoga reda děluje u duši redjenoga misnika. Mažu se obadva palca i kažipèrsta, jerbo će njima svetjenik dèržati sveto tělo, nositi i děliti pravověrnikom. — Zatim daje biskup svakomu redom kalež s vinom i vodom, pliticu i na njoj hostiju, govoreć: »Primi oblast, Bogu prikazivati žèrtvu i misu čitati toli za žive, koli za mèrtve; u ime gospodnje. Amen.« Za prikazanja predaje svaki biskupu goruću svěću, koja znamenuje, da jim je duša razsvětljena duhom svetim. Poslě podizanja izza »Jaganjče bozji« (Agnus Dei), zagèrli jih biskup — što znamenuje mir i ljubav; — a zatim idu svi na svetu pričest. Kašnje sědnuv biskup na stolac, ide jedan po jedan predanj obećavajuć mu: da će věrovanje apoštolsko sveudilj braniti i drugim navěštati. Na to položi biskup svakomu ruke na glavu govoveć: »Primi duha

svetoga, kojim budeš oprostio grěhe, bit će jim oprošteni; a kojim budeš zadèržao, bit će jim zadèržani.“ (Ivan. 20, 22—23.) Primiv ovimi rěčmi oblast grěhe opraštati, postali su pripravnici pravi misnici. Kleknuv napokon jedan po jedan pred biskupa, metju svoje sklopljene ruke u sklopljene biskupove ruke, obećajuć, da će pokorni biti biskupu i njegovim naslědnikom, a na to jih ljubi biskup jednog po jednog govoreć: „Mir gospodnji bio s tobom“, te opomenuv jih konačno još jednoć: da točno izvèršavaju svoje dužnosti, poděli jim blagoslov.

Redjenje ili posvetjenje novoga biskupa.

Podpunu misničku oblast imade biskup; zato je takodjer biskupski red najviši stepen u cèrkvi. Novoga biskupa redi napose drugi biskup, a uzanj moraju prisutna biti još dva biskupa ili bar jedan biskup i jedan opat. Biskup, koji redi, sědne prije mise na svoju stolicu (faldistorium), a njemu naproti sědi novi biskup — u sredini izmedju dva prisutna biskupa. Najprije se čita na glas apoštolsko pismo; a na to klekne novi biskup pred onoga, koji ga redi, te čita zakletvu: da će ostati u jedinstvu sa svetom rimskom cèrkvom. Vrativ se novi biskup na svoje město, odgovara sědeć na pitanja glede věre, biskupu, koji ga redi. Sada ide sveta misa, te pošto bude pročitan list, vode dva prisutna biskupa novoga k žèrtveniku, gdě ga onaj biskup, koji redi, opominje na biskupske dužnosti, govoreć: Biskupu je dužnost: „suditi, razlagati (sv. pismo), blagoslivljati, svetiti, žèrtvovati, kèrstiti i potvèrdjivati.“ Na to se prostre novi biskup ničice, a za toga se mole litanije i na koncu se moli trovèrstni blagoslov nad njim. Sada klekne novi biskup, a onaj, koji ga redi, metne mu knjigu — evangjelnicu na glavu; — što znamenuje, da biskup mora biti dobro poznat sa evangjeljem i mudrostju nauka

Isukèrstova. — Zatim zapěva biskup, koji redi: „Veni Creator spiritus“ (Dodji duše stvoritelju); a na to polažu sva tri biskupa novomu ruke, što znamenuje nutarnje dělovanje milosti. — Izza toga se ovije novomu biskupu běli rubac oko čela i slěpih očijuh, tako, da mu se pusti prosto samo těme; a biskup, koji redi, umočiv desni palac u svetu krizmu, pomaže novomu biskupu glavu, govoreć: »Pomazala ti se glava i posvetila za biskupsku čast; u ime otca i sina i duha svetoga. Amen.« O znamenovanju ovoga pomazanja piše papa Inocencij: »Glava znamenuje um, te se maže balzamom ljubavi, da ljubi biskup Boga od svega sèrdca, a bližnjega kao sama sebe. Glava se maže radi ugleda i časti, da znade svatko, da je biskup naměstnik Isukèrstov.« Sada se pomažu novomu biskupu ruke, kaogod kada je u misnika redjen (ali se uzme sv. krizma město ulja), govoreć: „Ruke ti se mažu svetim uljem i krizmom spasenja, te kaogod što je Samuel pomažao kralja i proroka Davida, tako bile i one pomazane i posvetjene; u ime otca itd.« — Ruke se mažu, a to znamenuje obilje milosti, uslěd kojih može biskup druge rediti u misnike, potvèrdjivati, ulje i krizmu svetiti i biskupski blagoslov děliti. Novomu se biskupu dade pastirska palica — znamenje pastirske službe; pèrsten — znamenje uzkoga zaručenja s cèrkvom. — Sada mu se uzme evangjelje sa glave i preda u ruke govoreć: „Primi evangjelje, idi i navěštaj ga izručenim ti pravověrnikom; jerbo je moguć Bog, da ti umnoža svoju milost, jerbo živi i kraljuje na věke. Amen.« — Sveta misa ide zatim dalje; za prikazanja predade novi biskup, onomu, koji ga redi, dvě goruće svěće, dva kruha i dvě posude vina. Goruće svěće znamenuju osobito razsvětljenje; kruh i vino pako sětjaju novoga biskupa, da je dužan, poput apoštolah, podložnikom svojim, a osobito siromakom i putnikom,

ljubavju, gostoljubjem i darežljivostju toli u duševnih, koli u tělesnih nevoljah, u pomoć priteći. Za svete pričesti uzme biskup, koji redi, samo jedan dio svetoga těla i svete kèrvi, — drugi pako dio dade novomu biskupu; a to znamenuje: da kaogod što blaguju zajedno obadva biskupa sveto tělo i svetu kèrv, da tako isto žele sjedinjeni ostati dušom, t. j. u věri i ljubavi prama Isusu. Konačno, prije poslědnjega evangjelja, metne biskup, koji redi, novomu klobuk (infulu) na glavu — kacigu spasa, — rukavice, što znamenujú osobitu čistoću sèrdca; zatim ga vodi na biskupski prěstol, gdě zapěva novi zahvalnu pěsmu: „Te Deum laudamus" (Tebe Boga hvalimo); na to děli novi biskup pèrvi put biskupski blagoslov; a onda pěva u tri put sve jačje: „Ad multos annos" (na mnogo godinah), na što mu biskup, koji ga je redio, odgovori poljubcem mira, te zavèrši redjenje i svetu misu evangjeljem svetoga Ivana.

Odovud se učimo, koli je uzvišena čast i oblast, što ju je podělio Bog biskupom. Biskupi su naslědnici apoštolah, naši vodje na putu spasenja i dobri otci, koji nam se brinu za dušu. Zato se molimo svaki dan Bogu za našega prečastnoga gospodina biskupa; budimo mu sveudilj pokorni, pa ćemo zadovoljiti zapovědi božjoj.

Biskupi po svem širokom světu sjedinjeni su sa srědotočjem cèrkve — s rimskim biskupom, — koji je vidljivi vèrhovni glavar katoličke cèrkve, jerbo je naslědnik sv. Petra. On se zove rimski papa ili sveti otac. Do sada vladajućega pape Pia devetoga, bilo je 257 papah, koji su slědili redom jedan za drugim; jer čim umre jedan, izabere se bèrzo drugi.

Izbor pape.

Deseti dan poslě smèrti svetoga otca pape saberu su stožernici (kardinali), da odaberu najvrědnijega iz

*

sredine svoje za papu. Stožernike odabire na uzvišenu njihovu čast sam papa; stožernici su sveudiljni savětnici svetoga otca, te nitko do njih nije vlastan izabirati papu. Glede ruha odlikuju se stožernici osobito klobukom. Broj stožernikah nije uvěk jednak; Siksto V. je odredio, da jih bude 70, kao što je bilo 70 starěšinah u židovskom velikom věću i 70 učenikah Isusovih. Izmedju stožernikah imalo bi biti 6 stožernikah — biskupah, 50 stožernikah — misnikah i 14 stožernikah — djakonah. — Izabiruć papu za tvore se stožernici u jednoj kući, doklam ga neizaberu. Zazvav duha svetoga i obećav medjusobno, da će najvrědnijega izabrati, glasuju, napisav svaki ime onoga, koga misli izabrati. Na to se prebroje popisani glasovi, što leže u kaležu, da se vidi, imade li jih upravo toliko, koliko imade stožernikah; ako jih imade upravo toliko, onda se prepišu imena, što imadu koji glas i pobroje. Da bude valjano izabran papa, od potrebe je, da imade barem dvě trećine glasovah. Pristane li na glasove onaj stožernik, koji je izabran, uzme odmah drugo ime (poput sv. Petra, koji se je prije zvao Simon). Zatim se obuče novi papa u papinsko ruho, a na to mu se pèrvi put klanjaju stožernici, poljubiv ga u ruku i zagèrliv ga u dva put. Jedan mu izmedju stožernikah natakne ribarski pèrsten a izza toga se javno oglasi puku, tko je izabran. — Sada mu se klanjaju stožernici po drugi put; nataknuv klobuk na glavu uzpne se papa k žèrtveniku, te sědnuv ljube ga stožernici u nogu. Zatim ga nose u cèrkvu sv. Petra, te sědnuv uz žèrtvenik na rumeni vanjkuš, klanjaju mu se stožernici javno po tretji put, ljubeć ga u nogu.

Krunisanje pape.

Novi izabrani papa donese se kojegod nedělje ili blagdana uz svetčani prohod pod dragocěnom nebnicom u cèr-

kvu sv. Petra. Pred vratih ga dočekaju ključi; a na to prileti jedan izmedju podvornikah k papi, pokloni mu se u tri put, te upaliv mu na očigled struk kudělje na tanjuru, pěva izza glasa: „Sveti otče, tako prolazi světovna slava.“ — Primajuć papa ključe od cèrkve sv. Petra, koja je glava svih drugih cèrkvah, sětja se, da prima najvišju vlast na světu, buduć postao naslědnikom sv. Petra i naměstnikom Isukèrstovim; gledajuć pako gdě gori kudělja, sětja se papa, da gine i najviša čast pod nebom poput dima. — Sv. otac služi na to misu, pod misom se čita list i evangjelje latinski i gèrčki; a to znamenuje, da je rimski papa vidiva glava toli iztočne ili gèrčke cèrkve, koli zapadne ili latinske. — Poslě svete mise ide prohod na velika cèrkvena vrata, gdě je podignut lěp prěstol; a na to se pěva: „Na glavu mu zlatnu krunu!“ Zatim moli ostijski biskup: Bože daj papi sretno vladati! — A na to skine koji drugi stožernik papi klobuk s glave, te mu metne na glavu trostruku zlatnu krunu (tiaru) govoreć: „Primi narešenu trima krunama tiaru, te znaj, da si vladarom i kraljevom otac, vladaoc zemlje, naměstnik gospodina našega Isukèrsta, komu hvala i slava uvěke. Amen.“ Zatim se moli još několiko molitavah, na to se pako digne sv. otac i děli sveti blagoslov.

VI. Svetotajstvo ženitbe.

Stupiv mladenci pred žèrtvenik, pita jih ponajprije župnik, da li se medjusobno ljube, da li su se nakanili sbilja uzeti, da li nije kakvo rodbinstvo ili kumstvo medju njimi, ili druga kakva zapreka; a zatim jim blagoslovi pèrstene na žèrtveniku, i pošto jih blagoslovi, natakne zaručniku pèrsten zaručničin, a zaručnici zaručnikov. Pèrsten znamenuje věčnost, radi svoje okrugle spodobe, te sětja za-

ručnike, da čuvaju medjusobnu ljubav i věrnost sveudilj do smèrti; a što si měnjaju pèrstene, znamenuje, polag nauka sv. Pavla, da jedno drugom predaje oblast nad sobom. — Na to izmoliv župnik něke molitve, pruže si mladenci jedno drugom desnu ruku, te jim župnik naramnicôm (štolom) opaše govoreć: »Ja vas zavezujem u ženitbu, u ime otca i sina i duha svetoga. Amen« Pruživ si jedno drugom ruku, obećaju si, da će u ljubavi i slogi živěti cěloga života.

Konačno polažu mladenci kod nas još zakletvu, dèržeć tri pèrsta desne ruke na propelu: da se medjusobno ljube, da se uzimaju po naredbi sv. matere cèrkve, da jedno drugoga do smèrti ostaviti neće u nikakvoj potrebi niti nevolji. Na poslědku poljubi svako propelo.

Na razstanku opomene jih župnik, da věrno i složno žive u svetoj ženitbi, te primljene po svetotajstvu ženitbe kèrstjanske dužnosti sdušno izpunjuju, a napokon jih poškropi svetom vodom.

Proučiv svete obrede, kojimi se děle svetotajstva, osvědočili smo se, koli lěpo jim je znamenovanje, sětjajuć nas gděkoji na pèrvašnje grěšno stanje, gděkoji nas pako potičuć na čistoću sèrdca i svetost života. S toga budi da sami primamo koje svetotajstvo, budi da gledamo, gdě drugi primaju, sětimo se, za što je koje svetotajstvo naredjeno, na što li nas pobudjuje.

Odsěk drugi.

Posvetbe, blagoslovine (sakramentalija).

Narediv svetotajstva, pobrinuo se je Isukèrst, da čověk dodje vanjskimi znaci do milosti božje i to u sedam glavnih sgodah svoga zemaljskoga života. U porodu (kèrštenje);

u mladosti (potvèrdjenje); u grěhu (pokora); u borbi proti napastim (sv. pričest); odabiruć stalež (sveti red ili ženitba); na samèrti (poslědnje pomazanje). Nego imade i drugih sgodah, za koje doduše Isukèrst sám ništa odredio nije, ali se ipak cèrkva utiče Bogu u milost, moleć ga u ime Isusovo, da bude blagoslovljeno ili posvetjeno štogod; — a ovo su tako zvane blagoslovine ili po latinski: sakramentalija. Izručujuć koješta Bogu osobito, ili mu naměnjujuć i prikazujuć, veli se: da mu se „posvetjuje;" zazivajuć pako Boga, da uděli komu kakvom sgodom posebnu milost, ili da mu bude u pomoć, veli se: da se »blagoslivlje«. — Ovakove cèrkvene naredbe, s kojimi su skopčane cèrkvene molitve, ovèršuju biskupi ili misnici; no one, uza koje se uzima sveta krizma, idu samo biskupe.

1. Posvetbe.

1. Posvetba se sastoji u tom: da se koja stvar osobito Bogu na službu odluči i prikaže. N. pr.

posvetba cèrkve, gdě se uzimaju u obzir tri děla: a) blagoslov i uměštenje temeljnoga kamena, b) prava i naročita posvetba cèrkve, c) posvetba žèrtvenikah.

A. Blagoslov temeljnoga kamena.

Ondě, gdě će žèrtvenik doći, ubode se križ u zemlju; a zatim se blagoslovi vode i soli, te škropeć ono město, pěva se: „Metni znamenje spasa na ovom městu Isukèrste, te nedaj angjelu — gubitelju ovamo unići." — Križ znamenuje odkupljenje, što će se na ovom městu nastavljati; a sveta voda sětja nas na prolivenu kèrv na spas ljudih. — Zatim se shodnimi molitvami blagoslivlje temeljni kamen, poškropi se svetom vodom i dlětom se gděšto usěče u njega znamenje svetoga križa govoreć:

„U ime otca † i sina † i duha svetoga † Amen." Na to se mole litanije, zazivajuć svetce, da se sdruže s nami u molitvi, a zatim se moli: „Jakob ustadè u zoru i podiže od kamena spomenik, ulije ulja ozgor i zavětova se gospodinu: U istinu, sveto je ovo město, a ja neznadoh." Za toga se naměsti temeljni kamen u ime presvetoga trojstva i poškropi svetom vodom. Na to se mole pěsni i molitve te škrope ostali izkopani temelji. Napokon se zazivlje duh sveti pěsmom: „Veni creator spiritus" (Dodji duše stvoritelju), da blagoslovi i svojom milostju napuni ovo město.

B. Posvetba cèrkve.

Okolo cèrkve se upali dvanaest svěćah, što nas sětja na dvanaest apoštolah. Cèrkvena se vrata zatvore, a pred njima moli misnik litanije svih svetih. Na to obilazi u tri put okolo cèrkve, škropeć svetom vodom; te svaki put, došav na cèrkvena vrata, udari palicom u njih, a retji se put vrata otvore. Ovaj obred znamenuje, da se cèrkva samo onomu otvora, koji věruje u trojednoga Boga. Na to prekriži biskup palicom na cèrkvenih vratih, zatim ulazi u cèrkvu govoreć: „Mir kući ovoj;" a došav u sredinu, klekne i zapěva: „Dodji duše sveti!" Pomost se cèrkveni pospe prije posvetbe pepelom, a na njem piše sada biskup palicom latinsku i gèrčku abecedu; — što znamenuje, da je ova cèrkva posvetjena za onu věru, koju su jednoglasno izpověđali i naučali latinski i gèrčki cèrkveni otci. Izza toga blagoslivlje biskup vodu, — što znamenuje očistjenje od grěhah; vino, — što znamenuje božje pomilovanje i milost; pepeo, — što nas sětja na našu umèrlost i opominje na pokoru; te napokon sol, — što znamenuje kèrstjansku mudrost. Ovo se sve zatim poměša; a onda ide biskup na cèrkvena vrata, te prekriži iznutra palicom na

gornjoj strani vratah i na pragu, — da se čuva ulaz ove kuće božje svetim križem proti nasilju hudoga neprijatelja. — Sada ide biskup svetiti žèrtvenike.

C. Posvetba žèrtvenikah.

Biskup primaknuv se k žèrtveniku, moli: »Pristupit ću k žèrtveniku božjem, k Bogu, koji mi raduje mladost.“ Zatim umočiv desni palac u vodu, što ju je posvetio za posvetbe cèrkvene, prekriži srěd žèrtvenika, govoreć: »Posvetjen bio ovaj žèrtvenik« itd.; a zatim prekriži na svakom uglu žèrtvenika. — Ovo nas pet križevah sětja na svetih pet ranah Isukèrstovih, iz kojih nam je proteklo spasenje i blagoslov. — Biskup ide zatim sedam putah oko žèrtvenika, a za toga se pěvaju shodne pěsni. Na to se poškrope zidovi cèrkveni triput iznutra, a tako i pomost napram četiri kraja světa, — što znamenuje podpuno očistjenje od grěhah u cèrkvi po zaslugah sv. križa. Sada blagoslivlje biskup něku maz; a onda se donesu u prohodu svete moći (relikvije), obašav jednoć oko cèrkve. Domakav biskup do cèrkvenih vratah, dèrži puku kratak govor, razlažuć mu svetost cèrkve, te opominjuć ga, da ju takodjer sveto dèrži. S toga se čitaju dvě odluke visokoga cèrkvenoga sabora Tridentinskoga, gdě se prokletstvo baca na one, koji razsipaju cèrkvena dobra, ili neplatjaju cèrkvi i duhovnikom, što su jim dužni platjati. Sada prekriži biskup svetom krizmom vrata cèrkvena izvana, sětjajuć nas da po Isukèrstu — pomazaniku — dopiremo u svetu kuću božju. — Zatim se prinèsu svete moći k žèrtveniku; a ovo nas sětja, da su samo svetci dostojni unići u kuću božju. Biskup umočiv palac u svetu krizmu, prekriži jamu iliti grob u žèrtveniku, gdě će doći svete moći na sva četir ugla napose, govoreć: »Blagoslovljen bio † i posvetjen ovaj grob. U † ime

otca" itd.; na to směstiv unutra skrinjicu sa svetimi moćmi, govori: „Izpod žèrtvenika stekli ste svoj pokoj svetci božji: molite se gospodinu Isukèrstu za nas!" Ovu molitvu ponavljaju ostali svetjenici, a za toga se kade svete moći, te se pokriju ozgor kamenitom pločicom, koja se takodjer prekriži svetim krizmom u sredini; na što odmah zabije biskup zadnji kamen sa blagoslovljenom mazi. Izza toga se kadi žèrtvenik na sve krajeve, zatim zabilježi biskup uljem pravověrnikah pet križevah na kamenu srěd žèrtvenika; a napokon prolije zajedno širom něšto ulja pravověrnikah i svete krizme, poškropi tim žèrtvenik i natare rukom. — Što se žèrtvenik kadi, znamenuje, neka molitva onih, koji budu na ovom žèrtveniku prikazivali svetu misu, uzilazi poput miomirisna tamjana u nebo. Što se zatim žèrtvenik maže svetim uljem i svetom krizmom, znamenuje, neka duh sveti razsvětli i okrěpi sve, koji budu u ovoj cèrkvi misu govorili ili slušali. — Što se sveto ulje razalěva širom pa žèrtveniku, znamenuje goruću želju cèrkve, da se darovi duha svetoga svim poděle, kojigod budu govorili ili slušali sv. misu, a ne samo gděkojim. — Zatim se pomaže sv. krizmom i nakadi po zidovih naokolo naslikanih dvanaest križevah u cèrkvi. — Smisao ovoga pomazanja i kadjenja isti je, koji i kod žèrtvenika, sětjajuć nas na onih dvanaest muževah, koji su uslěd zapovědi božje razněli světlo evangjeosko po svem širokom světu. — Na to blagoslivlje biskup tamjan, što se sažge na žèrtveniku i svěće se nažgu; — a ovo nas uči: da u molitvi pravověrnikah imade gorěti oganj božanske ljubavi, upaljen duhom svetim. Konačno ide sv. misa.

Ovo su obredi za posvetbe cèrkve, nego treba zapamtiti, da se posvetba razlikuje od blagoslova cèrkve. Blagoslivljuć samo cèrkvu, netreba pomazanja uljem, s

toga uz dopuštenje biskupovo može svaki misnik blagoslo-viti cèrkvu. U blagoslovljenoj samo cèrkvi neima onih dvanaest naslikanih križevah po zidovih, o kojih smo malo prije govorili. Uspomena na cèrkvenu posvetbu slavi se svetčano svake godine, a uspomena na blagoslov samo, neslavi se svetčano. U oči posvetbe cèrkvene posti biskup i cěla župa.

2. Žèrtvenik u posvetjenoj već cèrkvi posvetjuje se kao i u neposvetjenoj, izpustiv što spada na posvetbu cèrkve.

3. Cèrkvice (kapele), postaje i križevi blagoslivlju se, moleć se Bogu, škropeć naokolo i kadeć. Blagosloviv križ, poljubi ga najprije biskup, zatim prisutni svetjenici, a napokon puk.

4. Groblje se blagoslivlje ovako: Udari se pet dèrvenih križevah, jedan srěd groblja, druga četiri ovdě ondě na groblju, a pred svaki se směsti světilnjak sa trima svěćama. Biskup (ili misnik) koji blagoslivlje, dèrži govor o blagoslovu groblja, a na to se upale svěće. — Križ srěd groblja sětja nas, da smo mukom i smèrtju razpetoga Isukèrsta odkupljeni od věčne smèrti; a goruće svěće znamenuju, da će pokojni na groblju po zaslugah razpetoga Isusa jednoć na život uzkèrsnuti, te se uživati věčnoga světla na uvěke — gledajuć lice božje. Na to klekne biskup (ili misnik) koji blagoslivlje pred križ u sredini, a svi skupa mole za toga litanije svih svetih. Došav do rěčih: „da svim mèrtvim pokoj věčni darovati dostojaš se,“ ustane biskup (ili misnik), te križajuć iznad groblja, moli: „da Bog očisti ovo groblje, blagoslovi i posveti.“ Zatim se sveti voda, te se njom naokolo poškropi groblje, križ se nakadi, izkazujuć dužno štovanje odkupitelju. — Konačno ide misa, ako imade cèrkvica na groblju ili inače nije daleko druga cèrkva.

5. i 6. Kako se sveti voda na veliku subotu i u oči

duhovah za sveto kèrštenje; kako li ulje na veliki četvèrtak, — govorili smo već prije.

7. Sveteć obično vodu, moli se svetjenik Bogu, da poděli milost i jakost onim, koji budu uzimali ove vode, proti svim napastim; na to se uspe svete soli u vodu; — a to znamenuje pravu mudrost i da nas čuva sveta voda od grěha. S toga se pristoji više putah poškropiti svetom vodom — ustajuć u jutro, iduć u večer na počinak, ulazeć u cèrkvu ili se vratjajuć iz cèrkve kući. Zato se dèrži na cèrkvenih vratih posuda sa svetom vodom. — Ako li imade današnji dan kućah, gdě neima svete vode, to nam pokazuje, da je sa svetom věrom nestalo i pravih kèrstjanskih običajah.

8. Kalež, plitvica i cèrkveno ruho sveti se takodjer molitvom i svetom vodom. K otomu se kalež i plitvica mažu takodjer svetom krizmom, jerbo se neposredno tiču svetoga těla i kèrvi; pa s toga ide posvetba njihova samo biskupa.

9. Posvetba zvonah. — Zvono se najprije pere svetom vodom iznutra i izvana, sětjajuć nas, da budu svi prosti od grěhah, koji budu pozvani glasom zvona u cèrkvu. Izvana se maže zvono uljem bolestnikah, iznutra pako svetom krizmom; — a to znamenuje, da se pravověrnici, sabrav se na glas zvona u cèrkvu, mole Bogu toli za tělesnu, koli za duševnu sreću. Na to se kadi zvono tamjanom. Sveteć zvona uzimaju se kumovi i svakomu se zvonu naděne ime kogagod svetca, koji je osobiti zagovornik i zaštitnik pravověrnikah. Buduć da su obredi sveteć zvono mnogo naliki na kèrštenje, odtuda je prozvana posvetba zvonah takodjer kèrštenjem zvonah.

10. Na sveta tri kralja sveti se kreda, kojom se piše iznad vratah, da nam, čitajuć ova pismena, dodju na pamet pobožne misli.

Uza pomenute posvetbe zapamtiti nam valja, da je običaj svetiti takodjer kuće, brodove, zastave, željeznice itd., moleć se Bogu, da blagoslovi sve ljude, koji se budu služili ovimi stvarmi, te da jih sačuva od nevolje. K molitvam se uzima takodjer tamjan i sveta voda.

Odovud slědi, da smo dužni cěniti i štovati ove stvari, koje su napose Bogu preporučene, ili upravo Bogu prikazane. Svetim uljem pomazanih stvarih nesmijemo se nipošto doticati; ako li se drugih dotaknemo, spomenimo se uvěk, da ovim stvarim pripada osobito štovanje i směrnost. Znademo naime iz staroga zavěta, da su naglom smèrtju poginuli, koji su se od oběsti dotaknuli kovčega zavěta.

2. Blagoslovi.

Blagoslivljuć moli se Bogu, da poděli onim, koji primaju blagoslov, svoju ljubav i milosèrdje. Posebnu oblast blagoslivljati, prima svetjenik uz svetotajstvo reda rěčmi.: „Što budeš blagoslovio, bilo blagoslovljeno." Ponajglavniji su blagoslovi slědeći:

1. Blagoslov mladoga misnika; ovaj se blagoslov zato mnogo cěni, jerbo se pravo uzima, da će Bog uslišati pèrvu molbu mladoga misnika.

2. Děleć misnik blagoslov izza mise, propovědi i drugih poslovah u službi božjoj; zazivlje presv. trojstvo: otca, sina i duha svetoga, da prati pravověrnike i čuva kudgod pošli.

3. Blagoslov sa presv. otajstvom u pokaznici (monstranciji) ili čestičnjaku (ciboriju) děli se posve tiho i samo zvonce zveči, jer Isukèrst sám blagoslivlje.

4. Blagoslov (ili uvod) rodiljah. Polag propisa staroga zavěta i priměra blažene děv. Marije, običaj je i danas, da mati, porodiv děte, dodje pred cèrkvena vrata, te se dade od svetjenika uvesti u cèrkvu; — hvaleć ujedno Bogu na sretnu porodu. — Svetjenik pruži materi naram-

nicu (štolu) u ruku, zatim vodeć ju u cèrkvu, moli se Bogu, da čuva i brani mater skupa s dětetom po zagovoru bl. děv. Marije — te jednoć obodvoje primi u nebo.

5. Blagoslov na Blaževo (3. veljače). Misnik, dèržeć u lěvoj ruki unakriž dvě goruće marijske svěće, ide od jednoga pravověrnika do drugoga; zatim metnuv svakomu pod vrat goruće svěće te položiv mu nad glavu desnu ruku, moli: „Po zagovoru svetoga Blaža, biskupa i mučenika, oslobodio te i sačuvao vratobolje, glavobolje i svake druge nevolje, Bog † otac i † sin i duh sveti Amen.“— Govoreć poslědnje rěči, kriza misnik svakomu iznad glave.

Ovaj običaj dolazi odtuda, što je někoć sv. Blaž oslobodio čudnovato jednoga mladića, komu je ribja kost zapala u gèrlo.

6. Blagoslov mèrtvaca i sprovod. Cèrkva dèrži kèršteno tělo hramom božjim; s toga sahranjuje mèrtvaca u blagoslovljenu zemlju. U sprovodu ide napèrvo križ, znamenujuć nam věru u razpetoga na križu Isukèrsta; uza to se nose goruće svěće, znamenujuć, da Bog dade, — sinulo pokojniku věčno světlo. Donesav mèrtvaca u cèrkvu, naměsti se tako, da mu lice gleda (iliti noge upiraju) prama žèrtveniku, jerbo pravověrnici, slušajuć svetu misu, gledaju na žèrtvenik; ako li umre misnik, naměsti mu se tělo, da gleda od žèrtvenika prama puku (dakle glava prama žèrtveniku), jerbo se je živ tako dèržao prama puku. — Dospěv sprovod na groblje, škropi se grob i lěs svetom vodom; a tamjan se kadi. Napokon prekriži svetjenik križem iznad lěsa govoreć: „Križ Isukèrstov branio te na věčni život. Amen;“ a zatim se uzme něšto zemlje na lopati, te saspe na lěs, pošto je mèrtvac spušten u grob, govoreć: „Spomeni se čověče, da si prah i u prah ćeš

se obratit. Ovo mi je pokoj za sve věke, ovdě ću prebivati, jer si ga odabrah.“

Zaglavak.

Kraljestvo Isukèrstovo, utemeljeno u cèrkvi, pokazuje nam svetimi obredi i običaji, da je od Boga uredjeno; jer svaki pojedini čin zadahnut je svetim životom, sve imade svoje uzvišeno znamenovanje, směrajuć na čistoću sèrdca i svetost života. — Nitko dakle neka nedèrži cèrkvenih obredah praznom ljupinom, niti neka jih nemetje u nemar; sveti obredi samo onomu neznamenuju ništa, tko jih nerazumije, niti nepozna duha kèrstjanstva. — Ovako piše u tom pogledu něki glasoviti spisatelj: „Prijatelji neba vide već na pèrvi mah, razabiruć obrede katoličke cèrkve, uslěd svoje duhovne srodnosti, njezinu božanstvenost; — a nevěrnici vide samo mèrtvu dangubu, jerbo su i sami mèrtvi, ili barem zaslěpljeni budi mrakom dvojećega uma, budi maglom putenih požudah.

SADÈRŽAJ.

